

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXIX рік видання. № 304, жовтень, 2019

Під покровом,
Олег Шупляк

І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...

М. Шевченко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Корнелій Ірод,
Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Микола Корсюк,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Румунська версія «перелицьованої» Котляревським «Енеїди» римського поета Вергілія (До 250-річчя від дня народження Івана Котляревського)
- ❖ «Будеш, батьку, панувати, Поки живуть люди...» (До 250-річчя від дня народження Івана Котляревського)
- ❖ VIII-й З'їзд Союзу українців Румунії
Резолюція VIII-го З'їзду СУР
Звіт про видавничу діяльність СУР
- ❖ Т. Г. Шевченко: ЛИКЕРІ – таїна ціни втраченого
- ❖ Сповіді Шевченка і благальні молитви за волю свою та Неньки-України
- ❖ Глибоке дослідження про основоположника сучасного румунського роману
- ❖ Поетичний ранок Лариси Трайсти
- ❖ Українська романістика Румунії:
Трилогія Корнелія Ірода «Свято»
- ❖ Професорові Бухарестського і Торонтського університетів Миколі Павлюку –
IN MEMORIAM
- ❖ Пам'яті Миколи Майданюка
- ❖ Україніка Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (LII)
- ❖ ДЕБЮТ: Дорога до школи (Етюд)
- ❖ Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)
- ❖ Стижерети (Уривок з повісті)
- ❖ Полянські бувальщини

Іван РЕБОШАПКА

РУМУНЬСКА ВЕРСІЯ «ПЕРЕЛИЦЬОВАНОЇ» КОТЛЯРЕВСЬКИМ «ЕНЕЇДИ» РИМСЬКОГО ПОЕТА ВЕРГІЛІЯ

(До 250-річчя від дня народження Івана Котляревського)

У Румунії деякі літературознавці та письменники поділяли думку, що геніальність румунської літератури полягає в її мові, експресивні художні валентності якої не вповні вдається еквівалювати іноземними мовами, завдяки чому здійсненими перекладами справжня, явна цінність й оригінальність румунської словесності у тій чи іншій мірі «ущерблюється». Це явище – дійсне, воно наявне, наприклад, в українських перекладах з творчості геніального сатиричного класика І. Л. Караджале, а саме у надрукованих у київській добірці з 1978 року знаменитих його прозових «моментів» (відомий румунський літературознавець по-справжньому назвав їх «монументами») «Тріумф таланту». У цих коротких творах нескладної фабули Караджале «споруджує» власну письменницьку сутність вживаною мовою, сповнену абстракцій, евфемізмів, помпезних термінів й інших засобів напрочуд «соковитого» художнього зображення, які повністю «проціджуються» на перекладацькому українському «цідилі», перекладені на українську літературну мову «моменти» виглядаючи, як майже банальні пригоди та казочки без метамовної «солі». Про невдалі переклади власним йому стилем Караджале відзначав: «Якщо мовна експресія (метамовний «одяг» сюжету – І.Р.) не спроможна відповідно одягнути (шаржем, іронією, сарказмом тощо – І.Р.) інтенцію, тоді переклад є неживучим монстром».

Інтенція запозичений «кістяк» поеми «Енеїда» Вергілія «пересадити» в український «грунт» й «одягнути» його відповідними аспектами історії, побуту, багатого живою українською мовою Котля-

ревському напрочуд вдалася, чим він спромігся надати своєму творі довголітню живучість, про роковану Шевченком: «Будеш, батьку, панувати, / Поки живуть люди...». А нас, нині суцільних, не покидає риторичне запитання, чи дехто з-поміж перекладачів «достовірно перекласти тебе спроможний буде!» Бо ж відомо, що достовірний художній переклад – це надто рідкісне «чудо», тим більше,

коли йде мова про настільки оригінального письменника, як Котляревський.

Якими шляхами дійшов Котляревський до цілком самобутнього, оригінального твору, сповненого національного колориту і суто українського народного гумору, перевищуючи всі бурлескні переробки Вергілієвої поеми? Під час навчання у полтавській духовній семінарії він вивчав стародавні мови, ознайомився з античною літературою, зокрема з творчістю Вергілія, виявив пристрасну захопленість до віршування і вмів до всякого слова майстерно добирати дотепні і

вдалі рими, за що колеги-семінаристи прозвали його «рифмачем». Ця «спритність» у віршуванні вповні наявна в «Енеїді», написаній грайливим ямбом. Вчителюючи два роки (1794-1796), Котляревський знайомиться з побутом і звичаями свого народу, з любов'ю вчащає на сільські зборища та забави і вслуховується в народну говірку, експресивні валентності якої згодом вміло використовує в художньому окресленні побуту, вдачі своїх однокровних, станів українського суспільства середини XVIII ст.

(Продовження на 4 с.)

РУМУНЬСКА ВЕРСІЯ «ПЕРЕЛИЦЬОВАНОЇ» КОТЛЯРЕВСЬКИМ «ЕНЕЇДИ» РИМСЬКОГО ПОЕТА ВЕРГІЛІЯ

(Продовження з 3 с.)

Усвідомлюючи майже непоборні перекладацькі труднощі, нині покійні румунські поети Аурел Ковач і молодший його брат Іон Ковач (перекладач останніх двох частин поеми з російського її перекладу, бо української мови не знав; правдоподібно, ні старший брат, Аурел, не знав цю мову), не назвали їхній твір «перекладом», а «Румунською версією» (попереджуючи фактично читача про їхні перекладацькі довільності: Ivan Kotlearevskyi, «Eneida». Versiune românească de Aurel Covaci și Ion Covaci». Editura Mustang, București, 2001; Cuvânt înainte «Eneida» lui Kotlearevskyi: un travesti ucrainean triumfal» de Ivan Covaci).

Як видно з тексту їхньої версії, Аурел та Іон Ковачі з гідною старанністю, невтомною амбітністю й рідкісною відданістю попрацювали кілька років (а не майже тридцять, з перервами, як Котляревський) над їхнім твором, якого необізнаний з українською мовою румунський читач уважає вдалим, оскільки, перш за все, звучання перекладу майже відповідає словесній «музиці» оригіналу, який складається з десятирядкових ямбічних віршів строфи-децини, в якій у 1-3-му і 2-4-му рядках римування перехресне, в 5-6 і 8-9-му рядках римування парне, а в 7-10-му рядках римування кільцеве. У рядках з перехресною римою кількість складів – 9-8, 9-8; у рядках з парною римою – 9-9 (5-ий і 6-ий рядки строфи) і 9-9 (у 8 і 9-му рядках), а в рядках з кільцевою римою (7-й і 10-й рядки) – 8-8 складів. У третій стопі віршових рядків замість грайливого ямба поет іноді використовує ритмічний модулятор-пірихій (оба склади стопи – ненаголошені), урізноманітнюючи музичний «рисунок». «Музиці» словесного «рисунок», як, наприклад, у першій строфі початку поеми долю її звучання надає чергування жіночих рим (наголос на передостанньому складі від кінця рядка) і чоловічих (наголос на останньому складі кінця рядка). У перших 1-3-му рядках жіноча рима перехресно чергується з 2-4-им рядками чоловічої рими. Парне чергування жіночої рими слідує 5-6-го рядків передає лінійну повістеву «ноту» слідує моменту дії. Слідуючі 7-8-9-10-ий рядки з перехресними чоловічими й жіночими римами завершують повістевий відрізок-

строфу. А 7 – 10-ий рядки чоловічої рими відчутно підкреслюють, наче підсумовують, завершення сюжетного відтинка-строфи й перехід після короткої паузи до нового сюжетного «кільця»-строфи, як це видно у першій строфі початку поеми:

У _I_ / У _I_ / У У / У _I_ / У
1/ Е- ней / був па- / ру-бок / мо-тор- / ний
2/ І хло- / пець хоть/ ку- ди / ко- зак /
3/ У-давсь/ на все- / є зле / про-вор-/ ний
4/ Зав-зя- / ті- ший / від всіх / бур-лак
5/ Но гре- / ки як / спа-лив-/ ши Тро- / ю
6/ Зро-би- / ли з не- / ї скир- / ту гно- / ю
7/ Він взяв-/ ши тор-/ бу тя- / гу дав
8/ За-брав-/ ши де- / я- ких / тро- ян- / ців
9/ О-сма- / ле- них / як ги- / ря лан- / ців
10/ П'я- та- / ми з Тро-/ ї на- / ки- вав.

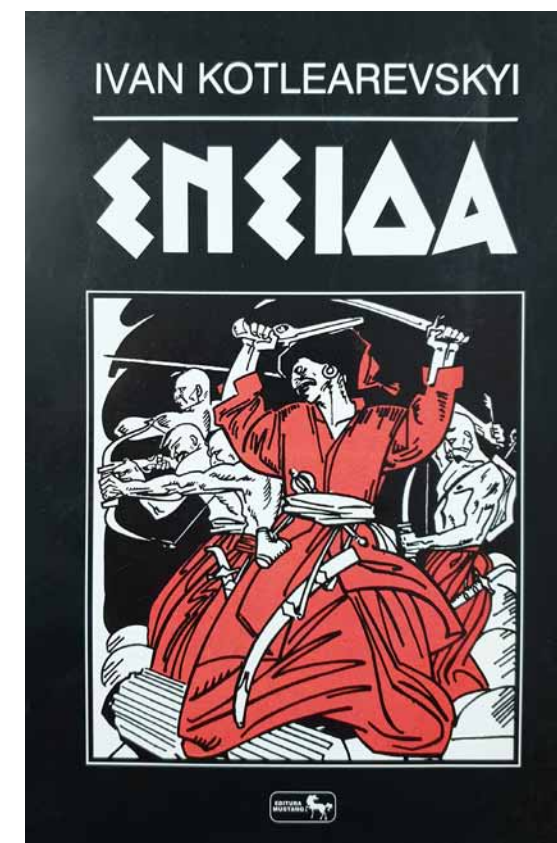
«Кардіограма» румунської версії даної строфи є зразковим прикладом намагання перекладачів відтворити складові віршового «рисунок» поеми Котляревського, що їм не вповні вдається: 1-3 рядки строфи – 8-складові, крім 1-го рядка, в якому ім'я героя, *Enea*, мабуть, слід би розбивати на три склади (*E-ne-a*), щоб рядок начислював 8 складів, але за аналогією до типологічно подібних слів пересічний румунський читач розбив би це слово на два склади (*E-ne-a*; освічений читач сприймав би його складеного з трьох складів, подібно до форми імені латинською мовою – *Aeneas*), оскільки другий склад – дифтонг, як в інших словах (*ne-ne-a*). У румунській версії в 1-4-их рядках не перехресне чергування, а монорима, чоловіча. У 5-9-му рядках – по 9 складів. Парне римування з жіночою римою – в 8-9-му рядках, як в Котляревського. В румунській версії відчутно наближають до «музики» оригіналу парне жіноче римування в 5-6-му рядках (...*Трою* //...*гною*; *Troia* //...*nevoia*) і кільцеве римування в 7-10-му рядках (... тягу *дає* //...п'ятами *накиває*; ...*cu traista-n băț* – ...*crunt ospăț*), які служать своєрідним «кістяком» фонічного рівня кожної строфи. У передачі віршової структури решти рядків строфи наявні відмінності, які вирішує семантичний рівень. Так, у 1-4-их рядках (усі із 9 складів, а не з 9-8,9-8, як в оригіналі) римування – перехресне,

але повсюди – жіноче, а не жіноче – чоловіче, жіноче – чоловіче, як у Котляревського; у 5-6-му рядках римування – парне, але рими – чоловічі, а не жіночі, як в оригіналі. Четверта строфа першої частини перекладу випадково складається лише з 9 рядків (мабуть, із-за неможливості «втиснути» зміст строфи в її десяткову структуру).

Під таким кутом зору варто б оглянути повністю фонічний рівень румунської версії, що, безперечно, підтвердило б досі вказані аспекти наслідування оригіналу й варіативні відхилення від нього:

Enea un flăcău isteț
Era – zdrahon, grozav cazac,
Bun de năzbătii și-ndrăzneț,
Iar printre pehlivani – un drac.
Dar grecii-n scrum schimbă Troia,
Și-atunci pe loc simți nevoia
De-a o tuli, cu traista-n băț,
Cu mulți troieni, toți haimanale,
Tunși-felegunși și coate-goale,
Fugind de-al morții crunt ospăț.

У семантичному рівні першої строфи, як в зародку, наявні властиві всьому перекладові аспекти. Так, належної уваги надають перекладачі підборі румунських відповідників епітетам Котляревського в характеристиці Енея. 3-поміж трьох преносних значень епітета *моторний* («Еней був парубок *моторний*») – *спритний*, *жвавий*, *швидко виконуючий* – перекладачі вжили перше переносне значення епітета – *спритний* («*Enea, un flăcău isteț*»), який в румунській мові – багатозначний: *винахідливий*, *меткий*, *спритний*, синонімічно майже співпадаючи, як в українській мові, з епітетом *проворний* (= на що, до чого має схильність). «*На всеє зле проворний*» еквівальовано трохи пом'якшено – «*Bun de năzbătii și-ndrăzneț*» (= Схильний до збитків, витівок, жартів, відважний). Завзятість Енея дослівно не точно передано, зате вповні творче й з добавкою шаржу. «*Завзятіший від всіх бурлак*» – це «*Iar printre pehlivani – un drac*» («... між шарлатанами / дурисцями / пройдисцями – чорт»). Містку ідеальну оцінку головного героя поеми «*Еней був (...) хлопець хоть куди*» (= відважний, завзятий, хоробрий, молодець) у перекладі подано за допомогою прислівника *grozav*, із значенням «сильно», «дуже», «надзвичайно». Отож, «*Enea (era) un cazac grozav*» = «*Еней (був) надзвичайним*

козаком». А «приписана» йому, можливо, із за «тиску» числа рядкових складів характеристика «*Era – (...) cazac zdrahon*» (= «Здоровило», «козарлюга») не гармонізує з досі вичисленими рисами вдачі Енея, вона в певній мірі навіть має принизливе значення. Майже синонімічно але з надлишком подано в перекладі характеристику троянців. Це – подібні до *ланців* Котляревського (=одягнені в лахміття люди, старці) – «... *troieni, toți haimanale, / Tunși-felegunși și coate-goale*» («...троянці, всі нероби / ледачі / гультаї / бродяги, / Стрижені догола, обірванці, голодранці»).

У перекладі наявні й інші аспекти образної передачі, якими рясніє румунська версія, наприклад, передача виразів нейтрального значення – образно-метафоричним: «...*взявши торбу*», (Еней) «*тягу дав*» – (Enea) «...*o tuli cu traista-băț*».

Поема Котляревського «Енеїда» перенасичена й іншими засобами художнього зображення, відповідно чи невідповідно переданими Аурелом та Іоном Ковачами, як влучні й несподівані порівняння, вульгаризми, метафоричні вислови, жаргонізми, прислів'я та приказки, перекичування українських слів на кшталт латинських і ін., над якими цікаво б зупинитись. Але про це, можливо, при іншій нагоді.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

«Будеш, батьку, панувати, Поки живуть люди...»

(До 250-річчя від дня народження Івана Котляревського)

(Продовження з № 302-303)

«**Праматір українського народного театру**», – так охарактеризував п'єсу Івана Котляревського «Наталка Полтавка» видатний український драматург Іван Карпенко-Карий. Уперше вона була поставлена на сцені Полтавського театру в 1819 р. З того часу «Наталка Полтавка» набула широкої популярності, увійшовши до репертуару багатьох театрів і скрізь сприймалася з величезним захопленням.

Задум написати драматичний твір виник в Івана Котляревського після постановки в Харкові (1816) і Полтаві (1817) водевілю «Казак-стихотворец» Олександра Шаховського. Ця п'єса, присвячена українській тематиці, засвідчила необізнаність автора з народним життям. Невипадково українська громадськість зустріла її критично. На неправдиве і сповнене глузу відтворення українських звичаїв і побуту в творі російського драматурга Іван Котляревський відповів «Наталкою Полтавкою», яка одразу заповнила глядача красою слова і пісні, колоритними картинками народного життя, людським благородством і глибиною почуттів.

Конфлікт «Наталки Полтавки» має соціально-побутовий характер. Сільська дівчина кохає бідного наймита Петра, який змушений піти на заробітки. Тим часом її мати, вдова Терпилиха, хоче видати дочку заміж за багатого жениха, бо вбогість у хаті нестерпна. Спочатку дівчина і чути не хоче про це, але згодом, зважаючи на материні сльози, за намовою сільського виборного Макогоненка, подає рушники возному Тетерваковському.

Наталка – дівчина глибоких почуттів. Вона вірно кохає Петра, але й матері намагається в усьому годити. У цьому й полягає її душевний конфлікт. На освідчення возного вона відповідає тактовно, як і належить, з повагою до старшої й освіченої людини, водночас демонструючи гордість і благородство дівчини, яка не продає своїх почуттів за гроші.

Неоднозначно слід сприймати й образ возного. У радянському літературознавстві інтрактувався край негативно, а на театральних сценах виставлявся зі значною долею іронії й гумору, таким собі недотепою

і смішним женихом-невдахою. Проте сам текст драми заставляє подивитися на нього по-іншому. Важливо прислухатися до того, як його характеризує сама заголовна героїня: «...Письменний, розумний і поважний». І справді, не раз у творі Тетерваковський демонструє свою освіченість, добру обізнаність з українськими літописами, театром і літературою. Йому обридли нудні службові справи і чиновницька кар'єра, а тому він намагається знайти життєву втіху в сімейному затишку, в шлюбі з доброю і вродливою Наталкою, яку покохав усім серцем. Він, ніби зважуючи свій вибір, задоволено вислуховує характеристики, яку дівчині дає виборний, уважно розпитує про Петра, а відтак вдається до більш рішучих дій – просить Макогоненка, щоб той умовив Наталку дати згоду на весілля.

Водночас нема підстав розглядати образ возного тільки у позитивному плані, як це роблять деякі сучасні літературознавці. Адже він, за свідченням односельчан, – «юриста завзятий і хапун такий, що і з рідного батька злупить». Тобто перед нами типовий чиновник, породжений бюрократичною системою тогочасного суспільства.

Подій у драмі небагато і всі вони майстерно підпорядковані розкриттю основного конфлікту. Сцени зустрічі Наталки, возного і виборного змінюються картиною в хаті Терпилихи. Сюди поспішає Макогоненко, щоби вмовити Наталку вийти заміж за возного Тетерваковського.

Виборний Макогоненко – представник сільської влади тих часів. За словами бурлаки Миколи, він «хитрий, як лисиця, і на всі сторони мотається; де не посій, там і вродиться, і уже де і чорт не зможе, то пошли Макогоненка, зараз докаже». Проте ця характеристика далеко не повна. Насамперед варто звернути увагу на прізвище персонажа, вибір якого Іванові Котляревському, очевидно, підказала традиція вертепної драми. Там під ним часто виступав типовий українець, добродушний і кмітливий, хоч трішечки і користолюбний. Такий і герой «Наталки Полтавки». Він незадоволений чиновниками, цими, за його визначенням, «письменними п'явками», обурюється

з брехні, вміє, як і належить виборному, постояти за інтереси громади. Своєю добродушністю, співчуттям людській біді, мудрими порадами і жартами він допомагає Наталці подолати складний психологічний бар'єр і дати згоду на шлюб з возним.

Одним із найвдаліших у п'єсі «Наталка Полтавка» є образ матері заголовної героїні. Опинившись у крайній бідності через легковажність чоловіка, вона поводить себе достойно, живе інтересами своєї єдиної дочки. Горпина Терпилиха щиро бажає заможного і щасливого життя Наталці, тому тактовно радить їй вийти заміж за гідного жениха, по-материнськи ніжно співчуває їй у глибоких переживаннях з приводу тривалої розлуки з коханим Петром.

Важливу композиційну роль у драмі «Наталка Полтавка» відіграє «випадкова» зустріч Петра і Миколи. Вона не тільки вносить у розвиток дії необхідну інформацію (повертаючись із заробітків, Петро довідується про Наталку, її життя в селі, заручини), а й, що найголовніше, розкриває характери обох парубків, заставляє їх активно діяти в критичній ситуації і наближати розв'язку. Веселий і життєрадісний, чутливий до чужого горя, Микола, вражений сирітською долею чесного і вірного Петра, всіляко допомагає закоханим.

Кульмінація драми «Наталка Полтавка», на думку Євгена Нахліка, є «сентименталістським апофеозом чутливості й добродетельності». Тут по-справжньому виявляється рішучість і сміливість Наталки. Як тільки повернувся її коханий, вона одразу заявила: «Клянусь, що, окрім Петра, ні за ким не буду».

Проте не стільки завзятість дівчини, як поведінка парубка керує логікою подій. Це передусім спонукає возного, виборного і Терпилиху переконатися, що перед ними не «шибеник і пройдисвіт», а щира і добра людина. З одного боку, Петро демонструє свою віддану і безкорисливу любов до Наталки, а з іншого, – вірність родинно-патріархальним нормам моралі. У найнапруженіший момент він каже: «Утихомиртесь на час і вислухайте мене: що ми любилися з Наталкою, про те і Богу, і людям ізвісно; но щоб я Наталку одговорював іти заміж за пана возного, научав дочку не слухати матері і поселяв несогласіє в сім'ї – нехай мене Бог накаже! Наталко, покорися своїй долі, послухай матері, полюби пана возного і забудь мене навіки! (Одвертається і утирає сльози. Всі виявляють співчуття до Петра, навіть возний.)».

І нарешті, Петро, переймаючись долею коханої дівчини, хоче подарувати їй гроші, нажиті тяжкою

працею бурлаки: «Наталко! Я через тебе оставив Полтаву і для тебе в дальніх сторонах трудився чотири годи; ми з тобою вирости і згодовалися вкупі у твоєї матері, ніхто не воспретить мені почитати тебе своєю сестрою. Що я нажив – все твоє: на, возьми! (Виймає з-за пазухи загорнені в лубки гроші.) Щоб пан возний ніколи не попрекнув тебе, що взяв бідну і на тебе іздержався. Прощай! Шануй матір нашу, люби свого судженого, а за мене одправ панахиду».

Добродетельність Петра розчулює всіх. Навіть возний, усвідомивши силу почуттів і благородство парубка, відступається від своїх прав на заручену з ним дівчину і дає змогу закоханим одружитися.

Найкраще характери персонажів драми Івана Котляревського розкриваються в піснях. За своїм змістом і жанровими особливостями вони бувають ліричні («Віють вітри, віють буйні», «Сонце низенько, вечір близенько», «Чого вода каламутна...»), історичні («Гомін, гомін, гомін по діброві»), бурлацькі («Та йшов козак з Дону, та з Дону додому»), жартівливі («Дід рудий, баба руда», «Ой під вишнею, під черешнею»), сатиричні («Всякому городу нрав і права») та ін. Ці пісні не випадково введені в тканину п'єси. Вони є органічним елементом її композиції, кожна з них несе певне сюжетне навантаження, допомагає глибше розкрити образи твору, показати мрії, настрої і прагнення персонажів.

Життєвість відтвореної ситуації, майстерність у розкритті характерів, національний колорит принесли «Наталці Полтавці» Івана Котляревського виняткову популярність. Покладена на музику відомим українським композитором Миколою Лисенком, народна опера «Наталка Полтавка» перетворилася на визначне явище національної театральної культури. Іван Карпенко-Карий пророче стверджував, що «Наталка Полтавка» ще жде справжнього народного слухача, для якого була написана, що образ Наталки Полтавки пробуджує в душах глядачів «довічну правду духовної краси», бо її автор дав високий «зразок народної поезії в драматичній формі... В чім же сила п'єси, в чім її чаруюча душа краса? В простоті, в правді і, найголовніше, – в любові автора до свого народу».

Творчість Івана Котляревського, в якій, за словами Олеся Гончара, «мовби уособився оптимізм народу, його дужий, не підвладний смуткові дух, патріотичне чуття, обдарованість, моральна чистота», ознаменувала новий етап української літератури, засвідчила її зростаючий вплив на громадське життя і подальший розвиток національного письменства.

VIII-й З'їзд Союзу українців Румунії

У період 26-27 жовтня 2019 року в місті Клуж-Напока відбувся VIII-й З'їзд Союзу українців Румунії, на якому депутат Румунського Парламенту Микола-Мирослав Петрецький був одноголосно переобраний на посаду голови СУР. Також був обраний новий провід СУР.

У роботах З'їзду взяли участь делегати філій СУР із повітів: Марамуреш, Сучава, Ботошани, Ясси, Галац, Тулча, Караш-Северін, Тіміш, Арад, Сату Маре, Клуж та міста Бухарест, також були присутні гості із всіх перелічених філій.

Серед почесних гостей на VIII-му З'їзді Союзу українців Румунії були: член Ради директорів Світового Конгресу Українців та Почесний голова СКУ Євген Чолій, голова Української всесвітньої координаційної ради Михайло Ратушний, голова Секретаріату товариства «Україна-Світ» Алла Кендзера, радник-посланник Посольства України в Румунії Євген Левицький, перший заступник голови Верховинського району Івано-Франківської області Ярослав Скуматчук, продекан Філологічного факультету Клузького університету ім. Ба-

беша-Бойоя Дорін Йоан Кіра, радник Українського Православного вікаріату Румунії, священник Микола Лаурук, Народний артист України Мар'ян Хаденко, інші громадські та культурні діячі з Румунії й України.

На З'їзді були представлені звіти про діяльність СУР (повітових філій СУР, комісій Ради СУР, Жіночої і Молодіжної організацій СУР), звіт про парламентську діяльність депутата Миколи-Мирослава Петрецького.

Завершилися роботи З'їзду обговоренням та схваленням Резолюції VIII-го З'їзду Союзу українців Румунії.

РЕЗОЛЮЦІЯ VIII-го З'їзду Союзу українців Румунії

1. З'їзд Союзу вважає, що пріоритетними пунктами є: безперервність представництва статутарно обраних органів, запобігання будь-яким приводам, які дозволяли б зловмисникам перешкоджати функціонуванню Союзу, нарощування зусиль у напрямку об'єднання українців Румунії, зростання спроможності представництва, повага до цінностей етнічних українців Румунії, зміцнення української свідомості.

2. Пригадує членам СУР, що питання збереження єдності залишається надалі дуже актуальним, і звертає увагу на те, що члени Союзу мають залишатися послідовними у дотриманні і реалізації положень Резолюції, прийнятої 23 червня 2018 року в Сіреті Мармації.

3. З'їзд Союзу закликає членів СУР негайно повідомляти керівні органи СУР про можливі нові спроби внести розкол і послабити спроможність СУР представляти законні та конституційні інтереси української громади.

4. З'їзд закликає Раду Союзу вжити необхідних заходів для нарощування присутності та збільшення довіри етнічних українців до СУР, в тому числі шляхом більш чіткого представлення цілей та завдань Союзу.

5. Створення місцевих організацій у населених пунктах, в яких українське населення перевищує 5% від числа усіх жителів.

6. З'їзд закликає Раду, Комітети повітових філій та місцевих організацій вжити необхідних заходів для збільшення кількості представників у місцевих та повітових радах.

7. З'їзд Союзу українців Румунії звертає увагу на те, що підтримка плідної діяльності в культурній, мистецькій, освітняській, соціальній, видавничій, адміністративній сферах та в галузі міжнародних відносин є обов'язковою для збереження етнічної ідентичності.

8. Залікає членів Союзу сприяти добрій діяльності СУР в дусі єдності етнічних українців, відповідно до компетенції та досвіду кожного члена.

ЗВІТ ПРО ВИДАВНИЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ РУМУНІЇ (за 2015 – 2019 рр.), представлений на VIII-му З'їзді Союзу українців Румунії

Робота Комісії з питань преси, мас-медіа і книгодрукування дуже багата й різноманітна. По-перше, слід підкреслити, що під егідою Союзу українців Румунії щомісяця з'являються шість газет і журналів (до 2019 р. їх було п'ять): «Вільне слово» (українською мовою), «Український вісник» (румунською мовою), «Український вісник» (українською мовою), «Наш голос» (українською мовою), «Українські відлуння» (румунською мовою) та «Дзвоник» (українською мовою). Протягом цілого року друкуються понад 35000 примірників вищезгаданих видань. Їх тематика різноманітна, будучи спрямована загалом на відродження національної свідомості. Особливу увагу ці журнали приділяють життю українців Румунії, діяльності СУР у нашого депутата в Румунському Парламенті Миколи-Мирослава Петрецького, та питанням, пов'язаним зі школою, роллю сім'ї у збереженні культурних традицій і розвитку рідної мови, беручи участь в обговореннях і подіях, що відбуваються в тих регіонах Румунії, де проживають українці. При цьому вони зберігають зв'язок з історичною батьківщиною – Україною.

♦ «Вільне слово» – Культурно-просвітницький часопис Союзу українців Румунії (з'явився в 1949 році під назвою «Новий вік», видавався Міністерством культури Румунії, а починаючи з 1989 року, змінивши свою назву на «Вільне слово», видається Союзом українців Румунії) друкує на своїх сторінках різні матеріали з життя українців Румунії, підкреслюючи необхідність збереження культурної, мовної й релігійної ідентичності української меншини Румунії. Головним редактором журналу є Іван Ковач (редактори: Ірина Петрецька-Ковач, Роман Петрашук).

♦ «Український вісник» („Curierul ucrainean”) – Часопис Союзу українців Румунії (заснований СУРом у 1993 році, першим головним редактором був Степан Ткачук – до 2005 р.) відображає культурні, життєві й наукові події, що стосуються українців Румунії. Часопис приділяє особливу увагу проблемам, з якими стикаються місцеві громади, а також висвітлює науково-культурні заходи, організовані СУРом та культурні новини з України. Зараз головним редактором журналу – Іван Робчук (редактор: Штефанія Петряну).

♦ «Український вісник» – Часопис Союзу українців Румунії (першим роком видання – 1993) відображає діяльність організацій Союзу українців Румунії, маючи за мету об'єднання українців з усіх кутків Румунії. Також, часопис інформує й про життя українців з діаспори та про політичний і соціальний стан Румунії й України. Головним редактором журналу є Михайло Михайлюк (редактор: Тереза Шендрою).

♦ «Наш голос» – літературно-культурний журнал українських письменників Румунії (заснований в 1990 році в рамках Спілки письменників Румунії, а з 1993 року він видається під егідою Союзу українців Румунії). На його сторінках друкуються твори українських письменників Румунії, діаспори й України, критичні статті, переклади з румунської та інших літератур та різні матеріали наукового й історичного характеру. Окремі сторінки журналу підтримують спроби молодих письменників. Головним редактором журналу – Ірина Мойсей (редактори: Іван Ребошапка, Михайло Трайста; редколегія: Іван Арделян, Корнелій Ірод, Іван Кідешук, Іван Ковач, Микола Корнишан, Микола Корсюк, Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько).

♦ «Українські відлуння» („Ecoui ucrainene”) (заснований цього року, будучи спочатку додатком «Нашого голосу») – румуномовний літературно-культурний журнал, на сторінках якого друкуються літературно-критичні статті, переклади з української літератури, статті-презентації книг, виданих коштами СУР, інформаційні матеріали про різні зустрічі між румунськими та українськими письменниками і т.д. Головна мета журналу – популяризування української культури та літератури поміж румунськими читачами. Тематичне та стилістичне урізноманітнення словесності українських класиків та творчості українських письменників Румунії ставить українську літературу на рівні кращих зразків європейської літератури, і про це варто дізнатися й румунській публіці. Якщо українська нацменшина Румунії невід'ємна частина цієї держави, то і культура українців доповнює культурну та літературну скарбницю румунської нації. Головним редактором журналу – Михаїла Гербіл (редактор: Корнелій Ірод; редколегія: Іван Гербіл, Михайло Трайста).

♦ «Дзвоник» – Журнал для українських дітей Румунії (заснований в 2007 році під егідою Союзу українців Румунії). Це барвистий щомісячний журнал, який виходить для українських дітей Румунії й не тільки. На його сторінках друкуються вірші й оповідання, загадки, пісні й розмальовки, він містить також сторінки дитячої енциклопедії. Головним редактором журналу – Микола Корсюк (редактор: Людмила Дорош; редколегія: Іван Ковач, Михайло Михайлюк, Михайло Трайста, Марія Чубіка).

За останні роки кожна з цих публікацій набрала нових кореспондентів: Христина Штірбець, Клаудія Семчук, Ярослава Штеляк, Ірина Бевка.

(Продовження на 10 с.)

ЗВІТ ПРО ВИДАВНИЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ РУМУНІЇ

(Продовження з 9 с.)

Також кожна з них має десятки дописувачів з усієї країни, як із чотирьох основних регіонів, де проживає компактно українське населення (Мараморощина, Буковина, Банати та Добруджа), так і з інших румунських міст, де проживає менша кількість цієї етнічної групи (Сату Маре, Клуж-Напока, Ясси, Бухарест, Галац), як наприклад: Микола-Мирослав Петрецький, Євсебій Фрасинюк, Іван Кідешук, Анна Берегій, Міхаєла-Лариса Іспас (Трайста), Іван Лібер, Коля Курелюк, Віктор Григорчук, Джета Петрецький, Ольга Сенишин, Іван Кімпан, Міхаєла Гербіл, Іван Гербіл, Люба Горват, Ельвіра Кодря, Феліція Грігораш, Ярема Онищук, Дмитро Черненко, Артемізія Георгіе, Корнелій Ірод, Микола Корнищан, Іляна Дан, Конвалія Григорчук, Анна Грінь, Ярослава Колотило, Штефан Бучута, Феліція Грігораш, Марія Чубіка, Василь Пасинчук, Віргілій Ріцько, Анна Самбор, Ледія Співалюк, Валерія Шовкалюк, Мотря Крамар, Михайло Крамар, Степан Трайста, Віорел Котик, Анка Майданюк-Штубіану, Михайло Волощук, Анна Трайста-Рушть, Дмитро Голдіш, Кріна Грінь, Марта-Сара Деяк, Олександра Монастірліу, Федір Сопко. До них прилучилися румунські письменники та критики, як-от: Дан Фрунтелате, Аурел Марія Барос, Дан Йоан Марта, Йонуц Муту.

На сторінках сурівської періодики друкуються й українські письменники і дослідники з України та діаспори, такі як: Володимир Антофійчук, Вячеслав Кушнір, Ярослав Одовічук, Тамара Носенко, Василь Джуран, Сергій Лучканин, Аскольд Лозинський та ін.

Інша галузь, яка поряд з пресою добре представлена в рамках цієї Комісії, є книгодрукування. Щорічно за фінансовою підтримкою Союзу українців Румунії з'являються приблизно 12 томів (між 2016 – 2019 рр. було надруковано 45 книг та 6 посібників з української мови та літератури для I-VI-х класів), як слідує:

♦ протягом 2016-го р. були надруковані: «*Teatr»* („Teatru”) Михайла Гафії Трайсти; «*Лис Микита*» („Vulpoiul Mykita”) Івана Франка, у перекладі на румунську мову Корнелія Ірода; «*Між коханням і смертю*» („Între dragoste și moarte”) Михайла Гафії Трайсти; «*Наш Шевченко*» („Șevcenko al nostru”) Івана Кідешука; «*Українсько-румунський словник*» („Dicționar ucrainean-român”), частина I (А – М), укладач-координатор д-р Аспазія Реґуш-Сесерман; Науковий збірник «*Діалог славистів на початку XXI-го століття*» („Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea”), Т. 5 – редактори: Котолін Болаж, Іван Гербіл; «*Сторінки румунської шевченкіани*» („Pagini ale Șevcenkianei din România”), у 2-ох томах,

вивчення джерел, упорядкування, вступні студії, переклади, резюме, примітки та коментарі проф. д-ра Івана Ребошапки (Т. I);

♦ у 2017-му р. вийшли: «*Сторінки румунської шевченкіани*» („Pagini ale Șevcenkianei din România”), у 2-ох томах, вивчення джерел, упорядкування, вступні студії, переклади, резюме, примітки та коментарі проф. д-ра Івана Ребошапки (Т. II); «*Вірші*» („Poezii”) Михайла Гафії Трайсти; «*Українці в Румунії*» („Ucrainenii din România”) Корнелія Реґуша; «*Українсько-румунський розмовник*» („Ghid de conversație româno-ucrainean”) Івана та Міхаєли Гербіл; «*Клітка для вивільєи*» („Colivie pentru Pasărea Măiastră”) Володимира Даниленка, у перекладі на румунську мову Михайла Гафії Трайсти; «*Дивная новина*» („O se veste minunată”) Івана Лібера; «*Щоденник*» („Jurnal”) Тараса Шевченка, у перекладі на румунську мову Корнелія Ірода; «*Народно-релігійні обряди українців Добруджі*» („Sărbători populare-creștine ale ucrainenilor din Dobrogea”) Віргілій Ріцька; «*Ключ до „Саду божественних пісень” Григорія Сковороди*» („Cheie la „Livada Cântecelor divine” a lui Hryhori Skovoroda”) Євсебія Фрасинюка; «*Симфонія душі*» („Simfonia sufletului”) Івана Арделяна; «*Оповідання*» („Povestiri”) Григіра Тютюнника, у перекладі на румунську мову Корнелія Ірода; Науковий збірник «*Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність*» („Relații româno-ucrainene. Istorie și contemporaneitate”), Т. 7 – редактор: Ірина-Люба Горват; Науковий збірник «*Діалог славистів на початку XXI-го століття*» („Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea”), Т. 6 – редактори: Котолін Болаж, Іван Гербіл;

♦ протягом 2018-го р. були надруковані: «*Екологічна політика*» („Politica ecologică”) Івана Дубовіча; «*Під сузір'ям слова. Публіцистика*» („Sub constelația Cuvântului. Publicistică”) Михайла Гафії Трайсти; «*Студії української діалектології та топоніміки Румунії*» („Studii de dialectologie și toponimie ucraineană din România”) Івана Гербіла; «*Intermezzo*» – (Оповідання) („Intermezzo” (Povestiri)) Михайла Коцюбинського, у перекладі на румунську мову Міхаєли Гербіл; «*Верхорівнянські оповідання*» („Povestiri din Rona de Sus”) Михайла Гафії Трайсти; «*Заборонені кохання*» („Nepermisele iubiri: balade și poeme”) Михайла Небиляка; «*Дзеркало*» („Oglinda”) Корнелія Ірода; «*Міст без поруччя*» („Podul fără balustradă”) Михайла Михайлюка, у перекладі на румунську мову Аспазії Сесерман-Реґуш; «*Під знаком любові*» („Sub semnul iubirii...”) Івана Кідешука; «*Лорана. Любов до Ближнього*» („Lorana. Aproapelui cu dragoste”) Михайла Небиляка; «*Кров папороті*» („Sângele ferigii”) Ігора Гургулі, у перекладі на румунську мову Михайла Гафії Трайсти; Науковий збірник «*Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність*» („Relații româno-ucrainene. Istorie și contemporaneitate”), Т. 8 – редактор: Ірина-Люба Горват.

♦ цього року (2019) вийшли: «*Звуки непереможні*» („Nebiruitele sunete”) Олеся Дяка, у перекладі на румунську мову Корнелія Ірода; «*Калинова душа моя*» („Sufletul meu de călină”) Лариси Міхаєли Трайсти; «*Оберіг душі моєї*» („Păzitorul sufletului meu”) Михайла Волощука; «*Романи Лівіу Ребріану. Динаміка художнього мислення*» („Romanele lui Liviu Rebreanu. Dinamica viziunii artistice”) Тамари Носенко, у перекладі на румунську мову Корнелія Ірода; «*Офіційна антропонімія українців Мараморощини*» („Antroponimie oficială la ucrainenii maramureșeni”) Івана Гербіла; «*Колиска гомону*» („Leagănul vîietului”) Юрія Павліша; «*Дитинства зорі калинові*» („Zorii copilăriei”) Михайла Гафії Трайсти; «*Голос твої ніколи не лукавив*» („O voce fără prihană”) Володимира Антофійчука; «*Найкраща мама*» („Seamăafrumoasă mamă”) Ірини Мойсей; «*Хворий на мандри*» („Bolnav de drum”) Михайла Гафії Трайсти; «*Публіцистика*» („Publicistica”) Євсебія Фрасинюка; Науковий збірник «*Діалог славистів на початку XXI-го століття*» („Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea”), Т. 7 – редактори: Котолін Болаж, Іван Гербіл; Збірник «*Зошити Міжнародної конференції „Українці Румунії – історія, сучасність та перспективи”*» (Volumul „Caietele Conferinței Internaționale „Ucrainenii din România – istorie, contemporaneitate și perspective”), Т. 1, 2 – редактори: Володимир Антофійчук і Михайло Гафія Трайста.

До їх тематичного спектру входять: література (проза, драматургія, поезія, переклади), монографії українських поселень Румунії, наукові праці (з етнографії, мовознавства й літературної критики), публіцистика, дитяча література. Авторами є як члени Спілки письменників Румунії й Спілки письменників України (Михайло Михайлюк, Корнелій Ірод, Іван Ковач, Микола Корсюк, Михайло Гафія Трайста, Юрій Павліш, Іван Арделян, Віргілій Ріцько, Василь Баршай), так і поети й письменники дебютанти (Анна Трайста-Рушть, Микола Корнищан, Міхаєла Лариса Трайста, Людмила Дорош, Ірина Мойсей, Марія Чубіка, Марта Бота, Марія Опрішан), пекладачі та дослідники в різних галузях україністики (Іван Ребошапка, Іван Робчук, Міхаєла Гербіл, Іван Гербіл, Іван Кідешук, Євсебій Фрасинюк, Віргілій Ріцько, Микола Майданюк, Юрій Чига,) й музикознавці й композитори (Іван Лібер, Юрій Парацинець, Наталія Колотило Панчик).

Треба відмітити, що урізноманітнилися і тематика праць українських науковців Румунії, наприклад, долучивши теми з історії українців та українських говірок Румунії («*Українці в Румунії*» Корнелія Реґуша; «*Студії української діалектології та топоніміки Румунії*» Івана Гербіла); топонімію та антропонімію українців Румунії («*Офіційна антропонімія українців Мараморощини*» Івана Гербіла); проблеми екології («*Екологічна політика*» Івана Дубовіча). Були опубліковані доповіді,

представлені на різних міжнародних наукових конференціях, організованих Союзом українців Румунії (збірники: «*Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність*»; «*Діалог славистів на початку XXI-го століття*»; «*Зошити Міжнародної конференції „Українці Румунії – історія, сучасність та перспективи”*»).

Протягом цих років відбулося велике число презентацій книг, виданих СУРом під час різних заходів, організованих Союзом українців Румунії, або таких, де Союз виступав співорганізатором, як-от: у Бухаресті, у Клужі, у Сучаві, в Яссах і т.д. Нарприклад, 14-го березня 2017 р. у Палаці румунського Парламенту (у Клубі парламентарів ім. Йоана Раціу) з ініціативи пана депутата Миколи-Мирослава Петрецького відбулася вперше презентація, організована Союзом українців Румунії, трьох книг: «*Діалог славистів на початку XXI-го століття*» (видавці Котолін Болаж і Йоан Гербіл), «*Лис Микита*» Івана Франка (у перекладі на румунську мову Корнелія Ірода) і «*Театр*» Михайла Гафії Трайсти.

Наші письменники, науковці, публіцисти беруть участь у різних національних та міжнародних конкурсах-фестивалях, літературних салонах, конференціях, звідки повертаються з багатьма нагородами та преміями. Це доказ того, що вони увійшли у всесвітню літературу.

Необхідно відмітити, що протягом 2018 р. за фінансовою підтримкою Союзу українців Румунії були надруковані шість допоміжних підручників з української мови та літератури для I-VI-х класів. Ці підручники затверджені Міністерством національного виховання Румунії.

За піклуванням Комісії з питань преси, мас-медіа і книговидання, Комісії з питань культури та голови СУРу Миколи-Мирослава Петрецького 24-25 липня ц. р. у Бухаресті вперше відбулася Національна конференція «Періодика Союзу українців Румунії», на яку були запрошені редактори наших газет і журналів, кореспонденти, письменники, публіцисти, представники дипломатичної установи України в Румунії та співпрацівники з України. Мета заходу була спрямована на розширення тематики, покращення сторінок цих видань і залучення нових кореспондентів. Цей перший випуск конференції отримав багато позитивних відгуків, тож можемо сказати, що захід був успішним.

Зі цієї нагоди бажаємо головним редакторам, редакторам, кореспондентам, дописувачам і всім трударям у справі українства й долі СУРу міцного здоров'я, успіхів і багато цікавих новин, натхнення, енергії та подальших творчих здобутків!

**Голова Підкомісії з питань преси,
мас-медіа і книгодрукування,
д-р філол. наук ІВАН ГЕРБІЛ**

Євсебій ФРАСИНЮК

Т. Г. ШЕВЧЕНКО: ЛИКЕРІ – таїна ціни втраченого

На пам'ять 5 августа 1860 р.

Моя ти любо! Мій ти друже!
Не ймуть нам віри без хреста,
Не ймуть нам віри без попа.
Раби, невольники недужі!
Заснули, мов свиня в калюжі,
В своїй неволі! Мій друже,
Моя ти любо! Не хрестись,
І не кленись, і не молись
Нікому в світі! Збрешуть люде,
І візантійський Саваоф
Одурить! Не одурить Бог,
Карать і миловать не буде:
Ми не раби його – ми люде!
Моя ти любо! усміхнись,
І вольную святую душу,
І руку вольную, мій друже,
Подай мені. То перейти
І він поможе нам калюжу,
Поможе й лихо донести
І поховать лихе дебеле
В хатині тихій і веселій.
(05.08.1860 – Стрельна)

Невичерпна сила існування складових сотвореного Всесвіту полягає у постійному їхньому взаємовпливі, в якому запліднююча та відтворююча сили грають першочергову роль. В людському світі – це чоловіча та жіноча статі, а біблійне вчення про сотворення жінки сугерує переконливо умову повної цілісності, душевної і тілесної, – «... і стануть вони одним тілом» (Буття:2-24) – з поєднання якої забезпечуватиметься продовження роду. Наявність цієї таємної взаємоенергії, названої **любов'ю**, проявляється в людині, починаючи з юності, і виховується традиціями, звичаями, ритуалами чи іграми, законами або засадами, яких свято дотримувались наші пращури з покоління в покоління.

*

Ключовим моментом пробудження цього нестримного почуття у непорочній душі Шевченка, напевно,

був невинно-щирий поцілунок сільської дівчини-сусідки Оксани Коваленко, коли йому «тринадцятий минало»...

У пошуках долі-волі цей поцілунок став зорею, за якою він солодко-болюче слідував з невгамовною впертістю, надіючись, що її світло приведе його до бажаного земного раю – дружина і діточки в хатині у вишневому саду на рідній землі.

Якщо Оксана Коваленко була початком Шевченкової любовно-родинної надії, то Ликера Полусмакова стала останньою пристанню омріяного сімейного сповнення.

Це була двадцятирічна дівчина українського походження, вродлива, звільнена з кріпацтва, в певній мірі грамотна, що появилась в житті Шевченка як подарунок, – вважав, мабуть, він, – за довготривале любовне випробування, або як останній шанс родинного щастя. Його світлі почуття до жінки спалахнули всеохоплюючим вогнем, в якому горіли одночасно і бажання сімейного раю, і пекельний страх невдачі в цьому людському природному призначенні. Наприкінці липня 1860 року він запланував сватання, яке так і не відбулося, а вже у вересні сталась і розлука.

Н. М. Симонова (Кибальчич) у своїх спогадах, із слів її матері Н. М. Забіли, описує причину написання цього вірша так: «Одного разу Шевченко написав листа матері, попросивши її відпустити з ним Ликеру до міста на покупки. Мама відмовила, боячись відповідальності, взявши на свою відповідальність молоду дівчину. Тоді Шевченко приїхав сам і особисто просив матір про це. Вона йому категорично відмовила. Він розсердився та іронічно спитав: - А якби ми вінчані були, то пустили б? – Конечно, відповіла мати, яке тоді б я мала право затримати її...

Страшенно розлючений, Шевченко присів тут же до столу і відразу, згаряча, написав відомий вірш, спрямований проти матері» (Кибальчич Н. М. – «Воспоминания о Т. Г. Шевченко», «Київська старина», 1890, нр. 2, стр. 178)

Відбувся цей інцидент п'ятого серпня 1860 року і став пам'ятним епіграфом вірша, присвяченого останньому спалаху кохання.

*

Даний ліричний дискурс українського поета починає найщирішим прямим зверненням до коханої жінки, в якій він уособлює і любов, і вірного супутника життя: **«Моя ти любо! мій ти друже!»** Вживання присвійних займенників «моя, мій» сугерує інтимне зізнання в своїй любові, але в його глибині здригається потенційна небезпека чергового розчарування. Повторення цього звернення стає лейтмотивом його болючого страху перед самотою, а кличні знаки – драматичним відлунням можливого удару.

Тарас Шевченко. Портрет Ликери Полусмакової. Листо 1860

Релігійні засади-обряди одруження, наріжним каменем котрих була поставлена любов, в умовах викривленого суспільного кріпосницького ладу часто викривлялись і в міжлюдських відносинах, нехтуючи не раз найщирішими почуттями кохання. Шевченко миттєво спрямував причину, що стоїть на заваді довго мріяного подружжя, у бік релігійної складової, яка проповідує постійно Божу любов до людини та людини до Бога, але не наголошує достатньо на любов людини до людини: **«Не ймуть нам віри без хреста,/ Не ймуть нам віри без попа»**. В цьому віці – поетові йшов сорок шостий рік життя-буття – він пройшов духом незламно-упертої надії випробувальний шлях любові: від невинного дотику в іграх юності до тайних палких зізнань або добродійних захоплень, чи до глибоких ліричних присвят жіночому єству.

Дослідники цієї теми сходяться у висновку, що послідовні невдачі Шевченка в одруженні пояснюються саме його спостереженням – яке в часі породило у душі болісну невпевненість в цьому його бажанні, – що прості дівчата незаможного роду, скажімо, не довіряли йому, бо він, бач, пан та посміється над ними, а із знатного роду вважали його не вповні достойним їхнього «герба».

Такому напруженому душевному стану в момент чергової можливої втрати і останньої надії бракувало тільки іскорки. І вона скреснула, якщо беремо до уваги вищеподаний спогад, і Шевченко, «відкривши причину», вибухає: **«Раби, невольники недужі!/ Заснули, мов свиня в калюжі,/ В своїй неволі!»** Український поет, поборник волі, глибинно осмислив суть Біблійного вчення і немилосердно засуджував вживання віри в Бога як засобу підкорення людини, позбавлення її внутрішньої, а то й суспільної свободи. Сарказм застосованого порівняння впливає з того, що релігійні поневолювачі, у свою чергу, поневолені вищими від них чинами, а найвищий чин послуговує самодержавцю у підкоренні народу.

І тим же самим щиро-любовним зверненням Шевченко радить коханій мудро-уважно ставитись і до людей, і до святого отця візантійського віросповідання: **«Мій ти друже,/ Моя ти любо! Не хрестись,/ І не кленись, і не молись/ Нікому в світі! Збрешуть люде,/ І візантійський Саваоф одурить!»** (Св. От. = Саваот/Саваоф). Такі слова в тодішньому часі, можливо, і в нинішньому, викликали б страшну анафему з боку православної церкви проти такої непростимої ересі. У пізніших компартійців ці слова були аргументами гучних вихвалень атеїзму «гідного сина радянського народу».

Так і було б, якщо б ліричний дискурс Шевченка не продовжувався наступною сентенцією: **«Не одурить Бог./ Карать і миловать не буде:/ Ми не раби його – ми люде!»** Глибшою правдивою віри в Бога та правдивого релігійного відношення до Його Верховної Мудрості важко знайти. Для існування людського роду Творець сотворив невичерпні ресурси рослинної, тваринної та мінеральної складових Всесвіту, облагородив людину мудрістю вживання цього життєдайного потенціалу, основаною на Правді, Порядку і Праці. Рабом є тільки людина, котра просувається неправдивим шляхом життя та не отримує добро шляхом праці. Дорогою Правди, Порядку і Праці йшли і наші пращури, і тому називали себе «дажбожими внуками»...

(Продовження на 27 с.)

Іван КІДЕЩУК

СПОВІДІ ШЕВЧЕНКА І БЛАГАЛЬНІ МОЛИТВИ ЗА ВОЛЮ СВОЮ ТА НЕНЬКИ-УКРАЇНИ

Лицем в лице вірші «А. О. Козачковському», «Заросли шляхи тернами»
і «Зійшлись, побрались, поєднались»

Так ти, і Україна,
І Дніпро крутоберегий,
І надія, брате,
Не даєте мені Бога
О смерті благати.
(«А. О. Козачковському»)

Заросли шляхи тернами На тую країну, Мабуть, я її навіки, Навіки покинув. Мабуть, мені не вернутись Ніколи додому? Мабуть, мені доведеться Читати самому Оці думи? Боже милий! Тяжко мені жити! Маю серце широкее — Ні з ким поділити! Не дав єси мені доли, Молодої доли! Не давав єси ніколи, Ніколи! ніколи! Не дав серця молодого	З тим серцем дівочим Поєднати! — Минулися Мої дні і ночі Без радості, молодії! Так собі минули На чужині. Не найшлося З ким серцем ділитись, А тепер не маю навіть З ким поговорити!.. Тяжко мені, Боже милий, Носити самому Оці думи. І не ділить Ні з ким, і нікому Не сказати святого слова, І душу убогу Не радовати, і не корити Чоловіка злого. І умерти!.. О Господи! Дай мені хоч глянуть	На народ отой убитий, На тую Україну! (Орієнтовно: січень-квітень 1849 р., Раїм) Зійшлись, побрались, поєднались, Помолоділи, піросли. Гайок, садочок розвели Кругом хатини. І пишались, Неначе князі. Діти грались, Росли собі та виростали... Дівчаток москалі украли, А хлопців в москалі забрали, А ми неначе розійшлись, Неначе брались — не єднались. (5 грудня 1860 р., С.-Петербург)
--	--	--

Як було згадано в попередніх есеях, поезія заслання Тараса Шевченка, створена між 1847-1857 рр., відкривається циклом «В казематі», що був написаний під час ув'язнення у Санкт-Петербурзі і розпочинає так звану захлаявну книжечку Орської кріпості, де поет і був засуджений на десятиліття тяжкої каторги зі строгою заборонаю писати і малювати, а відчуження поета з рідної землі в азіатській пустелі і заборона кохати думи, так любо звані, як ніде і ніколи — «квіти мої діти», стали смертельним подарунком з боку царя Миколи І Шевченкові.

Молодий поет відчував, що йому готується грізний вирок, і передбачав свої муки та близький кінець отим тюремним циклом, створеним у кам'яному темному царстві неволі, «В казематі» — немовби готувався до свого переступу в потойбіч, присвячуючи казематні вірші своїй «братії» кириломефодіївців («Згадайте, братія моя...») і своєму найближчому другові

«Н. Костомарову», долучаючи до них сповнені безнадії роздуми про волю і долю людини та її відданість батьківщині (Х. «В неволі тяжко, хоча й волі», XII. «Чи ми ще зійдемося знову?»). Так поет радить братії жити з людьми і не забувати братолюб'є та молитви до Бога, мольби за долю «безталанної України». За друга Костомарова молитесь і оцінює його відданість до матінки-України «з христа неначе знятої», а у віршах (Х, XII) розмислює про ціну волі людської та незмінну волю Господню, про те, що кріпацька воля, хоч вона «на чужому полі», та легша, ніж каторга невольника, про можливу кончину поета, викоріненого з-між людей рідної землі, і загрозу його смерті на чужині, — і саме в цьому ховається незамінна любов до рідної землі України, за яку благає поет молитись Богу і любити її до самопожертвування, навіть «в остатню тяжку мінуту». Цю ж саму ідею підкреслює і алегорія «Косар», тобто смерть, що збирає у своїй

покося і раба, і царя та зітне там на чужині «за решоткою» і поета, якого ніхто й не пом'яне без хреста та імені його. Вірш «Не гріє сонце на чужині» (1847, Орська кріпость) обвинувачує москалів за те, що готовлять з чужого дерева «труни», а крихітку землі з-за Дніпра «святого» не дадуть, щоб померти «по-нашому» українцем.

Славний вірш невольника Шевченка «N.N.» («О думи мої! О славо злая!», 1847, Орська кріпость), який містить незабутні слова: «Караюсь, мучуся... але не каюсь!..», доводить стійкість поета в його відданості та незгаслій любові до рідного краю: «Люблю, як щирю, вірну дружину./ Як безталанну свою Вкраїну!/ Роби, що хочеш, з темним зо мною./ Тільки не кидай в пекло з тобою...». Вищезгадані ідеї поета вписуються до сповідних, прямих чи не-прямих звертань, бо вони характеризують душевні переконання невольника, що сповідається відкрито перед людьми та Богом, розповідаючи про пережиті ним події або, можливо, і останні життєві бажання у скрутні моменти існування.

Присвячуючи поему «А. О. Козачковському» своєму другові з Переяслава, Шевченко радить, щоб його син не обирав долю поета, яка загнала його самого в тяжку неволю. З цієї нагоди Шевченко задумується над власною любов'ю читати та переписувати вірші Сковороди у маленькі книжечки, ховаючись у бур'яні коло ягнят, щоб ніхто не бачив, і подібністю долі невольника-Шевченка, що знову ховається у бур'яні, щоб мережити свої вірші. І нова нещасна доля болить невігійно, коли задумується про перший гріх, чи Господь не покарав його за те, що малим украв «п'ятака» від дяка, хоч здогадується, як помилився, коли перелічує в неволі своє добро і зло, переконуючись, не без іронії, що його воля п'яною «заблудила» до Миколи І. Розгублений поет оповідає другові, що Україна пишається безкраїми степами, нивами й ланами, могилами та луками, а в пустелі бур'яни та піски, а могили не видно, мов людей немає, і тому повернення на рідну землю до доброго друга — це його надія і спонука жити, так що, боронь Боже, про смерть благи: «Так ти й Україна/ І Дніпро крутоберегий/ І надія, брате./ Не дає мені Бога/ О смерті благи». Безкрайня любов до неньки-України зичить поетові любові до життя, але й любові писати вірші щасливості, творчої і душевної, бо нічого кращого немає, як побути хоч годину у гостях, признається відкрито поет перед Богом у вірші «То так і я тепер пишу» (1847, Орська кріпость): «А перш! Єй-Богу не брешу! Згадаю що, чи що набачу./ То так утну, що аж заплачу./ І ніби сам перелечу/ Хоч на годину на Вкраїну./ На неї гляну, подивлюсь.../ І мов

добро кому зроблю./ Так любо серце одпочине». У своїх думогостюваннях Шевченко по-християнськи прощає братії за своє терпіння, бажає, щоб і вони не судили його та простили за деякі злі вчинки, хоч він старався не гнівити їх нічим: «За те, що я тепер терплю, —/ Єй-Богу, братія, прощаю/ І милосердому молюсь./ Щоб ви лихим чим не згадали./ Хоч я вам кривди не робив/ Та все ж таки меж вами жив./ Та, може, дещо й осталося» (Там же). Значить, Шевченко не нарікає на свою гірку долю, хоч вона закинула його під тин, як колись малу дитину, а навпаки — нібито грається з правдою і безглуздя — обіцяє своїми думами «нудить світом, сподіватись» та прийти «У гості в неволю» «з-за Дніпра широкого» сюди на Урал («А нумо знову віршувати», 1848, Орська кріпость). Вільні коротенькі молитви-звертання стають найкращим душевним другом і підпорою поета при злеті на рідну землю: «Ой гляну я, подивлюся/ На той степ, на поле./ Чи не дасть Бог милосердий/ Хоть на старість волі./ Пішов би я в Україну./ Пішов би додому./ Там би мене привітали./ Зраділи б старому./ Там би я спочив хоч мало./ Молившись Богу» («Ой гляну я, подивлюся», 1848). В постійній любові і розмові з Богом та ненькою-Україною поет розважає свою тугу мольбами і навіть народними піснями-жартами: «Та не дай, Господи, нікому./ Як мені тепер старому./ У неволі пропадати./ Марне літа коротати. /.../ Ой піду я лугом-тугом/ Та розкажу свою тугу./ Не йди, — кажуть, — з ції хати./ Не пускають погуляти» («Не дай, Господи, нікому», 1848, Косарал).

Наведений вище вірш належить до світлого косаральського періоду шевченківського заслання (1848-1849), коли поет провів майже два роки в науково-описовій експедиції з Олексієм Бутаковим, змальовуючи краєвиди Аральського моря та острова, де він ніби почувався вільним, хоч денна спека на палубі корабля була, може, гіршою, ніж солдатська муштра, як признається з болем у душі поет, що оступили, «мов за подушне», «Нудьга і осінь, Боже милий./ Де ж заховатися мені?» І хоч порятунок теж залежав від віршування, з жартом нотує Шевченко, щоб печаль «Не перлася, як той москаль./ В самотню душу» («Мов за подушне оступили», 1848, Косарал). Все ж таки у цій пекельній атмосфері, що ссала в небо краплі моря, поет працював, даруючи нам такі шедеври: «І небо невмите, і заспані хвилі./ І понад берегом геть-геть./ Неначе п'яний очерет/ Без вітру гнеться. Боже милий!./ Чи довго буде ще мені/ В оцій незамкнутій тюрмі./ Понад оцим нікчемним морем/ Нудити світом?» («І небо невмите...», 1848).

(Продовження на 16 с.)

СПОВІДІ ШЕВЧЕНКА І БЛАГАЛЬНІ МОЛИТВИ ЗА ВОЛЮ СВОЮ ТА НЕНЬКИ УКРАЇНИ

(Продовження з 15 с.)

Вірш «Заросли шляхи тернами» (1849, Косарал) метафорично свідчить, що косаральська неволя набирає апогею безкраїм терпінням спеки й нудьги і, майже, втратою надії, що витримає місцеві випробовування. Поет не знає, чи пощастить ще вернутись на рідну землю України, і тому звертається молитвою-сповіддю до Бога з благанням допомогти дожити і побачити Україну, щоб не довелося йому самому читати свої думи на чужині, коли його життя не вистачить: «Заросли шляхи тернами/ На тую країну,/ Мабуть, я її навіки./ Навіки покинув./ Мабуть, мені не вернутись/ Ніколи додому?/ Мабуть, мені доведеться/ Читати самому/ Оці думи? Боже милий!/ Тяжко мені жити!» Благальна молитва поета глибокодушевна і щира до краю, бо Господь – єдина надія і пристанище, Він єдиний може врятувати його, невольника, життя і думи, щоб вони дійшли до його народу, бо існування його і талант треба з народом ділити, коли серце й душа так вимагають, – признається смиренно поет, що був позбавлений молоді долі: «Маю серце широкі – / Ні з ким поділити!/ Не дав єси мені долі,/ Молодої долі!/ Не давав єси ніколи./ Ніколи! Ніколи!/ Не дав серця молодого/ З тим серцем дівочим/ Поєднати! Минулися/ Мої дні і ночі/ Без радості, молоді!/ Так собі минули/ На чужині. Не найшлося/ З ким серцем ділитись,/ А тепер не маю навіть/ З ким поговорити!/ Тяжко мені, Боже милий,/ Носити самому/ Оці думи... І не ділить/ Ні з ким, – і нікому/ Не сказати святого слова,/ І душу убогу/ Не радовати, і не корити/ Чоловіка злого,/ І умерти!.. О Господи!/ Дай мені хоч глянути/ На народ отой убитий,/ На тую Україну!» Запримічаємо одночасно, що молитва поета-сповідальника набирає і форму плачу та болючої скарги на свою власну долю сироти й кріпака, що позбувся в неволі і молоді долі «поділити» своє «серце широкі» з «молодою долею» дівчини, щоб серця «поєднати» в сім'ю разом зі всіма рівними людьми, бо життя минуло на чужині «без радості» і співбесіди з милою душею, щоб «Не сказати святого слова/ І душу убогу/ Не радовати і не корити/ Чоловіка злого/ І умерти!.. О Господи!» В розпачі серце й душа поета благають Господа, щоб не вмерти, несповідавши «святим словом» «душу убогу», і тоді виливають нестримною

сповіддю незгасний біль свого серця, що правду мовить про життєву тяготу та насилля лукавих, з надією на єдину допомогу убогим та нужденним, як свідчить «Псалом 72» Давида для Соломона: «12. Він бо спасе вбогого, що кличе, і бідного, і того, що допомоги не має. 13. Над бідним Він змилюється і над нужденним, і урятує душі бідних. 14. Він викупить їхні душі від гнету й насилля, і дорога буде їхня кров в очах у Нього» (72:12-14). Для своєї «молодої» власної недолі викорінений з рідної землі поет благає ще змилювання, щоб «поглянути» до смерті «На народ отой убитий/ На тую Україну!», де живуть осквернені його побратими, яких жаль, як самого себе.

Майже з передсмертного вірша-роздуму «Зійшлись, побрались, поєднались» (5 грудня 1860, С. Петербург) довідуємося від хворого після десятирічної каторги Шевченка про долю-недолу його побратимів, бо молодь «убитої» кріпацької України була щасливою, поки ростила своїх діточок гнобителям-москалям на користь: «Зійшлись, побрались, поєднались,/ Помолоділи, підросли,/ Гайок, садочок розвели,/ Кругом хатини. І пишались,/ Неначе князі. Діти гралась,/ Росли собі та виростали./ Дівчаток москалі укралі,/ А хлопців в москалі забрали,/ А ми неначе розійшлись,/ Неначе брались – не єднались». Так з болем у душі зумів геніальний поет в десятих рядках переказати Господом благословлене «князівське» життя молоді, яка тяжко ростила своїх дітей, щоб через християнське насильство братських сусідів вкінці бути притоптаними, немовби їхніх сімей і не було. Це була ж драма і трагедія українського народу тоді. А сьогодні боязнь Шевченка знову справдилась. «Братська» війна на Сході України забирає життя невинних людей, руйнує їхні житла, душі. Заради чого? Єдності й любові з старшим братом?

Актуальність Шевченка та його любов до Бога, свого ближнього, його любов до рідного краю залишаються й через майже дві сотні років неперевершеними, і тому враження цінителів українського генія, що ми на вічному шляху до Шевченка, оправдовуються, бо, безумовно, всі дороги пульсують з його невичерпних і глибоких джерел мудрості святого слова, науки й краси, матеріальних та духовних валентностей не лише для українців, але й для всіх народів світу.

Олег ГАЙНІЧЕРУ, м. Київ

ГЛИБОКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО ОСНОВОПОЛОЖНИКА СУЧАСНОГО РУМУНСЬКОГО РОМАНУ

Носенко Т. *Романи Лівіу Ребряну. Динаміка художнього мислення: Монографія.* – Київ: Видавець Вадим Карпенко, 2017. – 140 с. / Nosenko T. *Romanele lui Liviu Rebreanu. Dinamica viziunii artistice: Monografie.* – București: Editura RCR Editorial, 2019. – 156 p.

Не часто літературознавча праця майже одразу після виходу в світ публікується за кордоном. Цей факт свідчить, як правило, про вагомість дослідження, наявність у ньому неординарного підходу до висвітлення теми. Поет, критик і публіцист Ніколае Дан Фрунтелате в передмові до румунського видання монографії, переклад якої здійснив відомий україномовний письменник Корнелій Ірод, вважає книжку Т. Носенко добре документованим, синтетичним і водночас новаторським внеском у трактування творчості Л. Ребряну, що, на його думку, робить честь українській дослідниці, і з цим важко не погодитись.

Лівіу Ребряну (1885-1944) успішно проявив себе в різних жанрах – новелістиці, драматургії, художньому перекладі, літературній і театральній критиці, однак його вершинними творами справедливо вважають романи «Йон», «Ліс повішених» і «Повстання», які благотворно вплинули на подальший розвиток румунської прози ХХ ст. Дослідниця з самого початку чітко формулює свою мету: розкрити своєрідність ідейно-естетичного змісту названих творів. Тому в праці зосереджено увагу передусім на особливостях трактування письменником провідних румунської літератури тем – селянської і національної; на виявленні специфіки ребрянівського образотворення, сутності психологічного аналізу як засобу розкриття характерів; на окресленні жанрової своєрідності романів, оригінальності їхньої форми під кутом зору взаємодії домінуючого жанрового змісту з іншими жанроутворювальними тенденціями. При цьому авторка прагне показати, як саме ця взаємодія втілюється в таких структурних компонентах твору, як образ головного героя, система персонажів, хронотоп, оповідна модель. Прикметно, що порушені дослідницею проблеми в румунській критиці були надто дискусійними, адже не даремно відомий критик А. Сасу, оцінюючи все сказане про Ребряну, заявив: «Ми знаємо про великого прозаїка все і майже нічого». Дуже важливо також, що романи Ребряну вперше розглянуто – як на рівні проблематики, так і поетики – з урахуванням еволюції художнього мис-

лення письменника, пошуків ним нових форм ідейно-естетичної виразності, які осмислюються в контексті домінуючих тенденцій розвитку жанру не лише в румунській, а й у світовій, зокрема українській, літературі ХХ ст.

Перша глава монографії присвячена розгляду роману «Йон» (1920), який, за визначенням відомого критика Е. Ловінеску, є «наймогутнішим епічним творінням» румунської літератури перших десятиліть минулого століття. Дослідниця наголошує на своєрідності трактування письменником селянської проблеми як проблеми боротьби за землю, проблеми «жаги землі», проблеми «влади землі», однак далекої від ідеалізації селянства. Л. Ребряну далекий також і від натуралістичного копіювання окремих життєвих обставин, що авторка аргументовано доводить у конструктивній полеміці з румунськими адептами тези про натуралістичні вподобання письменника, а також через типологічні зіставлення з європейськими зразками – романами О. де Бальзака, Е. Золя, В. Реймонта, повістю О. Кобилянської «Земля», хоча вважає, що в ребрянівській інтерпретації певні натуралістичні «компоненти» часом навіть збагачують і психологічно глибше вмотивовують деякі його образи. Для письменника багато важив художній синтез і типізація як конститутивні ознаки того нового для румунської літератури типу реалізму – «об'єктивного і психологічного», який розвивав Л. Ребряну і який видозмінювався у нього від роману до роману.

На широкому фактичному матеріалі, порівнюючи текст «Йона» з різними явищами в інших національних культурах, аргументовано полемізуючи з існуючими інтерпретаціями роману, Т. Носенко доводить, що Л. Ребряну зумів перетворити у своїй творчості логіку етичну (що домінувала, скажімо, у румунській літературі трансільванського регіону) на логіку естетичну, на логіку органічного розвитку авторської ідеї та її функції – літературних образів, тим самим подолав однобічність художнього мислення своїх попередників і сучасників.

(Продовження на 18 с.)

ГЛИБОКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО ОСНОВОПОЛОЖНИКА СУЧАСНОГО РУМУНСЬКОГО РОМАНУ

(Продовження з 17 с.)

Підсумовуючи свої спостереження щодо жанрово-структурної специфіки першого роману письменника, які є результатом її типологічних зіставлень і водночас наслідком врахування «дії» новітніх на той час жанрових тенденцій, дослідниця справедливо стверджує, що «Л. Ребряну створив особливий, новий для національної прози тип епічного роману, що його не можна однозначно... охарактеризувати ні як традиційний роман-епопею, ні як різновид сучаснішого „доцентрового“. Соціально-психологічний роман „Йон“, за всієї його епічної широти і багатоплановості, водночас несе в собі риси певної компактності, сюжетно-композиційної сконцентрованості, а виразне виділення письменником окремої особистості, її внутрішнього світу вказує на зародження новаторських елементів у романному мистецтві Л. Ребряну» (с. 64-65; тут і далі цитую за українським виданням. – О. Г.).

У другій главі об'єктом скрупульозного розгляду виступає антивоєнний роман «Ліс повішених» (1922), який разом із такими знаними творами, як «Вулиця Лепушняну» (1921) М. Садов'яну, «Крахи» (1927) Ч. Петреску, «Остання ніч кохання, перша ніч війни» (1930) К. Петреску, суттєво відрізнявся від тої літератури, що проповідувала «священну» війну за «Велику Румунію», бо утверджував передусім гуманістичні цінності. Т. Носенко, безперечно, має рацію, зазначаючи, що «Ліс повішених» посідає особливе місце серед творів румунських авторів антивоєнного спрямування. На її думку, роман уперше в румунській літературі 1920-х років засвідчив цілком оригінальне бачення теми духовного прозріння героїв на війні, і насамперед теми світоглядних пошуків інтелігенції. Характер тлумачення цієї теми дозволяє вбачати в Ребряну не тільки «селянського» письменника, а й талановитого митця, котрий прокладав невідомі раніше шляхи для національного роману. Найповніше ця тема розкрита у зв'язку з глибоко драматичним образом головного героя роману Апостолом Бологою. Офіцер австро-угорської армії, румун за походженням, Апостол Болога стоїть перед дуже важким, навіть трагічним, вибором між громадянським обов'язком і любов'ю до своїх братів по крові, які воювали на боці ворога. З погляду дослідниці, обмежувати конфлікт проблемою вибору між громадянським обов'язком і національним почуттям, що властиво працям окремих літературознавців, означає тільки одне: звуження проблемно-тематичного діапазону твору. Згаданий конфлікт, вважає авторка, це лише найзначніша точка в глибинному процесі моральних пошуків героя, у про-

цесі формування особистісної орієнтації людини в світі.

Т. Носенко не могла оминати також питання про певні інспірації у романі творчості Ф. Достоєвського, коли йдеться про звернення автора «Лісу повішених» до філософської проблеми «злочину і покарання», що тісно пов'язана тут з іншою проблемою відповідальності особистості за свої вчинки в трагічних умовах війни. Мотив очищення душі через страждання звучить у трактуванні письменником лише образу офіцера-русина Червенка; ідейні ж мотивації головного героя цілком відмінні од філософії Достоєвського. Авторка наголошує на оригінальності трактування цієї проблеми румунським майстром слова: він зводить мотив покарання не так до покори і страждання (що наголошували деякі дослідники стосовно образу головного героя), як до ідеї віднайдення Апостолом твердої віри, що допомогла йому відродитися. Тому дослідниця принципово відмежовується від тих критиків, які трактують смерть Апостола як «еквівалент його обов'язкової поразки» і справедливо вважає, що трагізм роману «Ліс повішених» позбавлений прикмет тотальної безнадії, песимізму і відчаю. Ребряну підводить читача до думки, що смерть його головного героя фізична, але не духовна, це смерть заради людей, заради життя, заради прийдешнього (на це вказує й обране письменником цілком символічне ім'я героя – Апостол – провідник ідеї гуманізму, ідеї утвердження людини як найвищої цінності). І чіткий, незаперечний висновок авторки дослідження: «Несумісність гуманістичної сутності героя і сповідуваної ним життєвої філософії з антилюдяним, братовбивчим характером війни, з антигуманними законами держави, нездатної забезпечити соціальну, національну та духовну гармонію індивіда і суспільства, – ці ознаки ідейного змісту твору, а також його критичний пафос по праву поставили «Ліс повішених» у ряд кращих романів світової літератури, тематично пов'язаних із подіями Першої світової війни» (с. 81).

Дуже цікавими в рецензованій книжці є сторінки, присвячені особливостям психологізму письменника та його інструментарію – психологічному аналізу, котрий дослідниця означила як сугестивно-підтекстну техніку, в якій важливого значення набувають символічні, провісницькі деталі й образи-асоціації, мовний підтекст, що спрямовані передусім на розкриття «потаємної» психології. У психологізмі посилюється також інтроспективно-аналітичне начало: зростає потенціал внутрішньої мови, яка в драматичні моменти набуває рис «потону свідомості». У авторки монографії

є всі підстави констатувати, що продемонстроване прозаїком психологічне мистецтво значно оновило «перехідну» поетику, характерну для першого роману Л. Ребряну, більше того, надало «Лісу повішених» рис справжнього новаторства і сучасного звучання. Тенденція до розгляду внутрішнього світу особистості виявилась плідною і з погляду жанрової модифікації роману: письменник створив нову для тогочасної румунської літератури художню форму, що тяжіла до «доцентровості». І це теж було ознакою того, що Л. Ребряну дедалі рішучіше ставав на шлях синхронізації з розвитком світової романістики ХХ ст.

Зміст заключної глави книжки зумовлений її назвою: «Роман „Повстання“. Новий епічний синтез». Найкращі румунські соціальні романи 1930-х років, серед яких «Прихований шлях» Г. Пападат-Бенджеску, «Прокрустове ложе» К. Петреску, «Місце, де нічого не відбулось» М. Садов'яну, «Чорне золото» і «Вулиця Вікторії» Ч. Петреску, «Загадка Отілії» Дж. Келінеску, порівняно з романами попереднього десятиліття, вирізняються помітним тематичним різноманіттям. Письменники намагаються, кожен по-своєму, відобразити процес розпаду духовно-етичних основ суспільства. Саме в цей час з'являється роман Л. Ребряну «Повстання» (1932), в якому письменник найповніше втілює свої критичні погляди на румунське суспільство і в якому остаточно прийшов до визнання справедливості трагічної боротьби селянства за свої права. «Новаторство Ребряну-митця, – вважає Т. Носенко, – полягало передусім у тому, що проблема землі висвітлювалась у „Повстанні“ не як проблема і драма індивідуального людського життя, що було характерно для „Йона“, а як соціальна трагедія всього румунського селянства, як загальнонаціональна проблема» (с. 106).

«Повстання» – твір багатоплановий. У ньому переконливо подана панорама суспільно-політичного життя Румунії періоду трагедії 1907 р. Хоча події відбуваються в невеличкому селі Амара, митець дає, по суті, широкий зріз усього румунського суспільства. Він прагне показати його у контрастному вимірі – як «Румунію офіційну» і «Румунію народну», як світ володарів землі і світ доведених до відчаю селян. Відповідно до цього задуму, на переконання дослідниці, стрижнем ідейно-естетичного змісту твору, універсальним засобом художнього відображення дійсності стає антитеза (автор постійно вдається до майстерних контрастних порівнянь розкішних поміщицьких садиб та селянських халуп, героїв-аристократів і простих селян та їхніх брудних та вічно голодних дітей тощо). Присутня в романі публіцистична тональність надає йому полемічної гостроти, помітно посилює драматизм і його соціально-критичний пафос.

Румунський письменник створив особливий вид роману, в якому висвітлення найважливішої події – народного повстання – ніби підпорядковує собі всі окремі життєві долі, факти, ситуації, що дало підстави деяким критикам назвати роман суто соціальним. Однак переконливіше виглядає авторка монографії, вважаючи це визначення хоч і правильним, але неповним, однозначним, адже твори Л. Ребряну водночас і психологічні. Останню тезу вона доводить, спираючись на своєрідність психологічного мистецтва творця «Повстання», зумовлену майстерністю письменника в розкритті психології «колективного героя» – селянства. Новаторство епіко-романного мислення митця, продовжує далі Т. Носенко, було детерміноване не в останню чергу й тим, що дослідження епічної за суттю соціальної проблеми землі здійснюється з позицій динамічного історичного часу, відмінного від часу «побутоописового» (термін Д. Лихачова), відтворення якого було домінуючим у прозі ХІХ – початку ХХ ст. «Поза всяким сумнівом, – зауважує авторка, – такий підхід до дослідження дійсності вплинув передусім на специфіку взаємодії провідних жанрових тенденцій – епосної і романної. Йдеться про особливий, дифузний, синтез, про незрівнянно інтенсивніший, ніж, скажімо, у «Йоні», зустрічний рух цих тенденцій, що породило також особливий спосіб художнього узагальнення дійсності й типізації персонажів» (с. 127). Зокрема письменник продуктивно використовує новаторські способи художнього синтезу, як-то монтажно-панорамне відтворення світу, що було суголосним з відкриттями світового роману (скажімо, поетика «кіноока», «екран новин», техніка «штрихового письма», прийом «хорового начала» тощо) і сприяло створенню оригінальної архітектоники твору – почасти кінематографічно рухливої, мозаїчної. Цей твір ознаменував собою одне з вершинних художніх відкриттів румунської національної епіки у ХХ ст., що є ще одним незаперечним доказом участі письменника в процесі утвердження сучасного романного мистецтва Румунії. Здійснений українською дослідницею аналіз дає їй всі підстави заявити, що продуктивність художніх рішень автора «Йона», «Лісу повішених» і «Повстання» є підтвердженням думки про те, що саме Л. Ребряну є предтечею й основоположником сучасного румунського роману.

Рецензована монографія вирізняється об'єктивністю викладу фактичного й теоретичного матеріалу, глибиною аналізу, широкою ерудицією і професіоналізмом автора. І чомусь зовсім немає бажання згадувати про якісь дрібні неточності й випадкові огріхи, які подекуди зустрічаються. Проте виникає бажання дістати з полиці і перечитати твори Лівіу Ребряну, справжнього митця, видатного майстра слова. Мабуť, так і зроблю.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПОЕТИЧНИЙ РАНОК ЛАРИСИ ТРАЙСТИ

Молода письменниця Лариса Трайста живе і творить у Бухаресті. А народилася вона 18 квітня 1991 р. в місті Сігету Мармаціей, що на Мараморошині, – дивовижному краї, який традиційно славиться своїми мистцями. Тут, у селі Верхня Рівна, вона закінчила восьмирічну школу, а відтак – Сігетський педагогічний ліцей імені Короля Фердинанда та українську секцію Бухарестського університету. Перші літературні публікації талановитої авторки провістили прихід надзвичайно цікавої, своєрідної творчої індивідуальності та напорочили їй яскраве мистецьке майбуття.

Талант Лариси Трайсти колоритно розкрився вже в дебютній збірці «З дідусевої скарбниці» (2015). До неї увійшли легенди та оповідання, створені на основі конкретних історій і щедрого фольклору Мараморошини, а особливо – розповідей дев'яностолітнього дідуса Михайла Трайсти, який пам'ятав безліч життєвих бувалиць і дотепно, з притаманним йому тонким гумором, їх інтерпретував. Увесь цей багатий і різномірний на повчальні та пізнавальні оповіді матеріал письменниця майстерно вклала у форму понад чотирьох десятків творів, чим урізноманітнила такі жанрові різновиди малої прози в українській літературі Румунії, як, приміром, «трафунки» Михайла Михайлюка, новели Івана Ковача та Миколи Корсюка, гумористичні оповідання про вуйка Ферішака авторства її батька Михайла Трайсти.

Як і кожен мистець, Лариса Трайста творить власний художній світ, яким правлять закони краси, добра і справедливості, наповнені особливо лагідною душевною атмосферою. Вона міцно засвоїла заповіді своїх предків, відповідно до яких загальнолюдські цінності, вироблені упродовж тривалого часу, повинні служити і нині сущим поколінням. Одна з улюблених дідусевих співанок, що стала лейтмотивом книжки, націлює письменницю на думку про конфлікт між колишніми і теперішніми життєвими принципами: *Ой давніми годами / жита са родили, / сусіди са навіділи, / браття са сходили. // А нинішніми годами / жита са не родять, / сусіди са ненавидять, / браття са не сходять.*

Такий стан речей непокоїть, навіть тривожить Ларису Трайсту. Крізь призму народної пісні вона сприймає свою сучасність як занепад традиційних гуманістичних цінностей, що призводить суспільство до глобальної духовної кризи. Тому в художній формі вона тактовно попереджає про небезпеку остаточної моральної деградації людських стосунків і водночас сподівається на відродження тих головних життєвих цінностей, які

допомагають людям краще зрозуміти одне одного, згуртуватися й усвідомити важливість щирих взаємин у любові, дружбі й вірності.

У зовсім іншій мистецькій іпостасі постає Лариса Трайста у найновішій книжці «Калинова душа моя», в якій потужно розкривається ліричне начало її творчості, сповнене щирими одкровеннями, роздумами і переживаннями. Поетеса приходить у наш світ ніби з інших реалій, з іншим ставленням до життя, його радощів і проблем. Її лірична героїня – закохана дівчина зі щирою і ніжною душею. Вона сміливо й відверто говорить про свої почуття до юнака, який необачно порушив гармонію їхніх стосунків, звертається до відомих духовних постатей, апелює до любих її серцю місць, котрі дарують найбільшу життєву втіху й духовну підтримку.

Отже, основу поетичної книжки Лариси Трайсти складає любовна лірика, яка творить оригінальну художню якість, що проросла із зерен власних душевних почуттів і кращих зразків світової поетичної традиції. За сучасними науковими тлумаченнями, любовна лірика, на відміну від близьких до неї інтимної та еротичної, відображає настрої закоханих, еволюцію сердечних переживань від перших захоплень та ідеалізацій до розчарувань, ревнощів, зради, часто переходить від безпосередніх рефлексій до усвідомлення універсального сенсу любові в людському житті. Любовна поезія Лариси Трайсти присвячена пристрасним почуттям кохання, що знайшли вираження в майстерно скомпонованих творах. За художньою довершеністю та глибинним розкриттям бурхливих переживань, зумовлених особистою драмою ліричної героїні, вона заслуговує на порівняння із «Зів'ялим листям» Івана Франка, «Таємницею твого обличчя» Дмитра Павличка чи іншими перлинами любовної лірики із національної та світової скарбниці.

Любовну поезію Лариси Трайсти поєднує складна драматична колізія. Лірична героїня тяжко страждає через незрозумілість в раптовому і несподіваному фіналі стосунків із коханим юнаком. Ще вчора він називав її своєю королевою, а вже сьогодні боляче вразив її почуття іншою відповіддю (вірш «Мов тінь, сновигає кохання...»): *Мов тінь, сновигає кохання, / поранене словом / твоїм – твердим, мов камінь, / черствим і чорним, як смерть...*

Концепт «смерть», але в іншому смисловому значенні, вжито і в порівнянні з вірша «Етюд про зиму і кохання», в якому образ сніжної пори року символізує щирість і чистоту почуттів дівчини: зима – «непо-

рочна і біла, мов смерть». Треба підкреслити, що порівняння, побудовані на таких образах, у світовій поезії трапляються дуже рідко. Пригадати можна хіба що знамениту біблійну «Пісню пісень» – шедевр світової любовної лірики, в заключному розділі якої читаємо: «...міцна, як смерть, любов». Підстави для порівняння «Пісні пісень» і любовної поезії Лариси Трайсти можна знайти і в особливостях їх побудови. Перша представлена у формі діалогу двох закоханих – красуні-пастушки Суламіти і царя Соломона, які, освідчуючись у любові, наділяють одне одного ідеалізованими характеристиками, зумовленими глибокими почуттєвими переживаннями й еротичними збудженнями. Друга ж має форму монологу, в якому передано думки й переживання зрадженої ліричної героїні, як, приміром, у вірші «Колись кохала...»: *Колись я кохала тебе, / без слів, мов та Магдалина / засніженого Христа, / розіп'ятого серед роздоріжжя, / за її гріх... // Ти не зумів написати / пальцем на пилюці дороги / імені мого... // І ніхто навіть каменя / на мене не піднімав, / бо знали всі, що ти / не зумієш спинити їх... // Тебе розіп'яли на слові / за мовчання... / Я не зуміла спасти тебе, / а колись кохала...*

Щедре використання біблійної символіки в наведеному вище вірші, як і в багатьох інших, komponує маленьку любовну драму, робить його естетично вишуканим, може, дещо тужливим, навіть щемливим за змістовими акцентами, та водночас творить ту художню цілість, яку називають ліричним шедевром.

Лариса – «закохана у Бухарест дівчина» (як зізнається вона у вірші «Скрипка в метро», малюючи скупими мазками один із куточків міста). З цієї любові народжується ще одна тема її поезії – тема Бухареста. Столиця вабить поетесу особливою тишею, «заспаную Димбовіцею», озером Герестреу, на краю якого «стоїть береза в задумі, мов Шевченко Тарас», бульварами, які хочеться назавше взяти з собою, «як беруть книгу, парасольку чи сум», неповторними ранками, з приходом яких «регочуть трамваї, / ревуть мотоцикли, / перев'язують рани / п'яних бульварів / промені сонця». До речі, ранок – один з найулюбленіших образів поетеси. Можливо, тому, що він символізує народження нового дня, нової історії столичного міста, нової сторінки у творчому й особистому житті авторки.

Одна з головних художніх особливостей поезії Лариси Трайсти – це своєрідні розлогі порівняння, на які припадає основний змістовий акцент творів. Наведу найхарактерніші з них: *росяний ранок, / непорочний і гарний, / мов ронянський хлопець* («Благаю, більше не приходь»); *колись я кохала тебе, / без слів, мов та Магдалина засніженого Христа, / розіп'ятого серед роздоріжжя, / за її гріх...* («Колись кохала»); *посміхнутися до сонця, мов до матері* («Чи подумав ти?...»); *спогади мої, мов хліб повсякденний – / черстві*

і плісняві («Спогади»); *шепчу молитву, / мов стара тітка, / якій набридло / сапати кукурудзу / і доглядати за курми* («Ніколи»); *мрії мої несповнені, / мов старі дівичі – / вже й не чекають нічого* («Стосунки з Богом») та ін.

Лариса Трайста наснажується істинами, утаємниченими в нетлінних книгах людства. Реального змісту набувають образи її поезії, почерпнуті із Святого Письма, античної міфології та світової літератури – Адама, Єви, Богородиці, Ісуса Христа, Марії Магдалини, Одісея, Пенелопи, Амура, Дон Кіхота, Дульсінеї Тобоської тощо. Використання традиційних культурологічних структур у художньому тексті зближує різні епохи, хай і дуже віддалені в часі, але близькі однаковими любовними переживаннями, аналогіями в повсякденному бутті. Очевидно, ціннісні морально-етичні орієнтири, що прийшли до нас із глибини віків, культурні авторитети давнини органічно присутні у духовному світі поетеси. Вони становлять те опертя, яке тримає її в хаосі нашої бурхливої дійсності. У вірші «Коли ніч надягає сережки», ще одному поетичному шедеврі Лариси Трайсти, любовна драма ліричної героїні співвідноситься з історією кохання Пенелопи, яка двадцять років вірно чекала свого чоловіка Одісея, не маючи від нього жодної звістки: *Коли ніч надягає сережки / чорні-пречорні, мов горе, / котиться небом луна / несповненого кохання... // Мої кораблі / покинули берег Ітаки, / потонули в морі / твоїх синіх очей... / Нічого, / я зачекаю тебе / двадцять років, / без одного, / бо дивись скільки / Одісеїв, / гуляють бульваром / Пенелопи.*

Поетеса зосереджується не на зовнішніх ефектах, а заглиблюється в їхню суть, розкриває через інтимні рефлексії, через концепцію любові істотні ознаки людської екзистенції та буття.

Поетична збірка «Калинова душа моя» написана для сучасного читача, призначена для вивірення його власних інтимних переживань, чітко зорієнтована на його естетичні смаки. Книжка несе в українську літературу нові художні барви, нову мистецьку якість, нове звучання повнокровного і зрілого слова. Підтверджує мої спостереження і рецензія тернопільчанина Ігоря Фарини, який у прозовій і поетичній книжках молодшої письменниці спостеріг «різноманітність, яка так цінується у літературному світі і так багато говорить про творчий потенціал особистості» (Див. «Заглядає у душу молодий промінь» – «Наш голос» № 302-303). Висока і цілком заслужена оцінка знаного майстра слова – це не тільки вияв уваги до творчості української поетеси з-поза меж України. Куди важливіше, що з цієї оцінки розпочинається входження бухарестської авторки у свідомість загальноукраїнського читача. Звичайно, це лише перший факт, але нема сумніву в тому, що за ним придуть нові, ще переконливіші.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

УКРАЇНСЬКА РОМАНІСТИКА РУМУНІЇ: ТРИЛОГІЯ КОРНЕЛІЯ ІРОДА «СВЯТО»

(Продовження з № 302-303)

Образ Ілаша Доріна у романі *Передодень*

Хоча Ілашеві Доріну стала вільною стежина до Івониної хати: Петра заарештували, Філько, батько Івони, погодився радо віддати дочку за нього, навіть і Марія погодилася, і вмовляє її: «Ілаш не злий хлопець, доцю... Я переконалась. Добру душу має. Ще й багатий до того... Може, таки він тобі пара... Ти ж знаєш, що мама не бажає тобі зла. Не хотів Господь, щоб Петро був твоїм чоловіком, зате послав тобі іншого, може, кращого... Тільки він знає, що робить! Не гніви Бога, доцю. Гріх Великий!», але чи знайде він стежину до Івониного серця?

Перед читачем постає інший Ілаш Дорін – закоханий, невпевнений у почуттях Івони, герой, який страждає, мучиться, шукає підходу до Івони, бажає вилікувати її від тієї «чудної слабості», бо вона не їсть, не п'є, кволиться, що душа болить. «А душа, знай, іноді може справді боліти...» – сказала йому Гуцулка, яка обіцяє вилікувати його наречену, але радить, щоб пробував вилікувати її добротою душі: «Добротою душі, парубче! Добрі будь-кому стають милими, бо доброта перегинає найбільш загартоване залізо...» На перший погляд, це не так важко, він, Ілаш, може бути добрим, може бути надто добрим для своєї коханої, але Гуцулка застерегла його: «Не забувай, що й доброта має свою міру...» Коли її замало, можна подумати, що людина тільки вдає добру, а надмірна доброта може викликати зневагу. «Тому треба вибрати середню дорогу, яку не поясниш, не вивчиш». Її треба прожити. «Добрим, може, й не важко бути, та як міряти оту доброту? І по чому можна знати, коли не вистачає, а коли забагато?» – сердиться сам на себе Ілаш, усвідомлюючи, що Івона просякнута сумом, вже не та Івона, його душа корчиться від болю, як після непоправної втрати. «Значить, Івони, тієї Івони, яку він полюбив, вже немає! На її місці з'явилась інша, може, більш вродлива, але інша...» Всі ці спостереження, всі новини, чужі й ворожі, творили в Ілашевій душі дивне враження, ніби Івона, єдина його любов – загинула або ще гірше – Горбач узав'язав її з собою до криміналу.

Ілаш докладає немало зусиль, щоб пом'якшити трохи Івону, приручити якимось і заставити відвикнути від диких і примхливих звичок. Він надіється, що, може, ковтками,

які «блищали на його долоні, мов двоє живих сердець», та кораловим намистом, що «палало, як Івонині щоки на танці, коли вперше побачив її», трохи оживить, бо якась холодна і мовчазна...

Автору вдається майстерно описати страждання героя: «Терпеливо й уважно, Ілаш стягував ниті своєї єдиної цілі, снував поволі, мов кропінтий павук, невидимий ще міст між їхніми душами. Коли Івона недбалим рухом чи словом рвала насновану павутину, Ілаш боляче розумів, що в її серці ще живе Горбач і, певне, ще не так скоро загине. В такі хвилини розчарування, міркував він, чи не даремні його пошуки і зусилля, чи не взяв насправді Горбач Івону з собою і залишив йому тільки її мертву тінь...»

Таким чином Ілаш постає перед читачами дволиким персонажем: гуманним, милосердним, довготерпеливим, чоловіколюбним та цивілізованим, але в той самий час і хитрим хижакком – павуком, який вміло й терпеливо снує пастку для своєї жертви... Він хвилюється, вибирає слова, щоб не згадати перед Івonoю про бійку, про помиріння і, взагалі, про Петра Горбача, щоб не розбурхувати жар, який ледве почав притухати. Але думає інше: «Ну, а пізніше, коли повезе Івону додому і стане господарем становища, тоді інше діло! На все буде час».

«Для всього свій час, і година своя кожній справі під небом: (...) час вбивати і час лікувати, час руйнувати і час будувати...» – писав Еклезіаст. І на Горбача теж настане час! Ілаш не простив йому, хоча на суді не хотів свідчити проти нього, навіть почав захищати його і штраф заплатив за це, але він не захищав Петра Горбача, а самого себе та Івону, свою любов, яку ніхто не мав право вмішувати в такі справи. Ілаш намагається глянути в очі Горбачеві, щоб передати йому, якщо не словами, то бодай поглядом, що «не простив він йому бійку і має гадку покарати його, але своєю рукою, не за допомогою інших!»

Ілаш вирішує вигнати Петра Горбача назавжди із своїх думок, скреслити з пам'яті, але пізніше, якщо прийдеться його десь стрінути, відомстити йому за сором і бійку, а далі й знати не схоче його. Також надіється витиснути Петра з душі Івони, бо «ніде правди діти, він намацав його десь там, у таємному кутку; він ще дише, хоч вже не так упевнено, не так відважно...»

Почувши, що Івона знову дуріє, голосить, б'ється кулаками у голову і загрожує втопитися в криниці,

Ілаш відчуває оту останню краплю, що розливає переповнену склянку, тоді дарує Івоні золоті ковтки, коралове намисто, а разом з ними і два полицники, які «ляснули дзвінко, мов з батого, але вона дивилася на Ілаша скоріше здивована, ніж перелякана. Жодного зойку, жодної сльози, жодного слова не почув від неї Ілаш». Після цього Ілаш вирішує пробути ніч у Верони Шурубаревої, бо знав, що «клин клином вибивають», але замість Верони він бачить перед очима Івону, і «скільки не наганяв її, скільки не відкидав, щоб обняти Верону, Івона поверталась кожного разу, не давала торкатись Верони, доки вкінці, роздратований, але й переможений спокусою, він відштовхнув Верону й обняв Івону». Після такої помсти Ілашеві стає бридко самого себе і хоче очиститись від всього бруду, а очистити його може тільки Івона, яку вдарив і який зрадив.

Після одруження з Івonoю для Ілаша Доріна настає інший етап його життя, в якому постає як справжній заможний господар, батько (за шість років – два хлопці і дві дівчинки), має свою олійницю, купує ще одну пару коней і розводить отару овець. «Ілаш скоро Петра Скрипея дожене, а від Дрішка вже став багатший...» – говорили про нього в Златні.

На початку їхнього подружжя, втративши з часом терпеливість і всяку надію вивести Івону на рівну дорогу, Ілаш поміняв поступово доброту і лагідність на суворість. Хоча продовжував міряти доброту і шукати оту середню дорогу, про яку говорила Гуцулка. Але і суворість має свою міру. Ілаш викрикувався, лаяв Івону, а то й бив. Спочатку полицник-два, потім кілька, а в день, коли ховали стару Горбачиху, й Івона, почувши дзвони, заплакала, він так розсердився, що, вхопивши товстий воловід, став бити, куди попало. «– Ти ціле життя носитимеш отого мерзотника в душі? – горлав божевільний Ілаш. – Вижену я його з тебе!» Івона пролежала цілий день, а вночі народила передчасно мертву дитину і сама мало не загинула. Після цього Ілаш щиро шкодував, жалів, що так по-звір'ячому повівся з нею, а в серці розтулилася рана, яку довго ніщо не могло загоїти і яка все частіше впливала на його обличчі похмурою тінню.

Коли сімейне життя Ілаша та Івони зайшло у звичне русло, і їм, здається, не зіставалось нічого іншого, як жити спокійним життям, радіти надбаним майном та дітьми, у Златні заснувалось гніздо легіонерів організації «Залізна гвардія», з якими Ілаш не хоче мати нічого спільного, бо «Гвардія – це зграя жажливих вовків». А коли його сусід Петро Мартинюк доносить на нього, що він не терпить легіонерів, загрожує їм бійкою, відмовляє Гвардії у грошовій підтримці, яку дають всі заможні газди, а до того ще й жидів захищає, Никанор – син пана писаря – вирішує розстріляти його, і тільки завдяки вчителю Ірімії Ілашу вдається втекти з села і врятувати своє життя, але тільки після того, як підпалює стодолу Петра Мартинюка.

Після повернення Ілаша Івона бере, поступово, віжки господарства в свої руки, Ілаш навіть і не помічає цього, бо «гризли його і роздирали надвоє з одного боку відчуття провини за підпалення Мартинюкової стодолі, а з іншого – легіонерська небезпека. І одна гризота, і друга не давали йому слідкувати за сімейним життям, помічати в ньому зміни, які б вони не були різкі та очевидні». Головним було для нього те, що Івона, і він твердо переконався в цьому, не лише погодилася зі своєю долею, а й полюбила його, віддано клопоталась дітьми, господарством, хоч, може, й не зовсім та не зразу забула Петра.

Хоча легіонерська небезпека не давала Ілашеві спокій, але він не згідний підтримати «Залізну Гвардію»: «Як то платити гроші Гвардії? За що? Хіба йому Гвардія рідня чи що? (...) Я вже, батьку, дав би, хоч правлять вони великі гроші, та за що давати стільки грошей? Я їх ні в кого не крав і не дам нікому красти від мене! Хай тільки хтось посміє – спатиму з ножем під подушкою і з сокирою за дверима!»

Дорогу ціну заплатить Ілаш за свої переконання та впертість. Після зустрічі та розмови з примарем Петром Скрипеем (цікаво, що всі вороги Ілаша Доріна носять те саме ім'я – Петро: Петро Горбач, Петро Мартинюк, Петро Скрипей) та паничем Никанором, легіонери ловлять Ілаша, прив'язують до ганебного стовпа «на людський посміх і п'ятдесят батожних ударів по голій спині» і вбивають Кулуна у метушні, яка завелась коло ганебного стовпа.

Та не закінчилось добре одне лихо, як почалось інше – мобілізація. Покликали не лише Ілаша та його ровесників, а й на три-чотири роки старших і на стільки ж молодших. В ніч перед його відходом, коли обняв Івону, вона не опиралася, «віддалася покірно, але без бажаної ним теплоти, без ніжності, але й без відрази, без огиди, а холодна й важка, як колода, і він зрозумів раз назавжди, без жодної надії, що марно старався стільки років, марно побивався, марно важив доброту, шукаючи Гуцульчину середню дорогу, бо вона таки не його і не буде ніколи, хоч уже давно стала його жінкою, народила йому стільки дітей і вже десять років живуть під одним дахом».

Ранком, «коли півні дрались на зорях», Ілаш, ще не стуливши ні ока, «висунувся з холодної постелі», одягнувшись і вийшов навшпиньках із хати, хоч був певний, що Івона не спить. «І поїхав я без попутного слова...» – защемило й затерпло водночас Ілашеве серце. Єдиною втіхою Ілаша йдучи «на мобілізацію» була зустріч із примарем Петром Скрипеем, якого вишкварив добре батогом і перевернув його бричку, а Скрипей «вилетів із неї, поширив недовго в повітрі над кущами й лопухом, після чого гепнувся на мохнату вогуку землю, дригнув кілька разів, розпростерся і залишився нерухомим...»

(Далі буде)

Професорові Бухарестського і Торонтського університетів Миколі Павлюку – IN MEMORIAM

Існують люди, які, вирішально спричинившись поряд з іншими до утвердження певної галузі суспільної діяльності на її початках, навіть якщо згодом переходять на інше робоче місце у своїй країні чи за кордоном, у пам'яті однокровних назавжди залишаються пошанованими як фундатори тієї галузі.

До категорії таких рідкісних людей належить видатний професор Бухарестського і Торонтського університетів Микола Павлюк, якого дружнє, любляче, співчутливе, щире серце перестало битися 10 серпня 2019 року, глибоко засмутивши дружину Христину, синів Влада й Андріана, близьку рідню, друзів, знайомих і українську громаду Румунії, з якою він душевно був зв'язаний і після переїзду до Канади, постійно цікавився її життям, школою, бухарестським українським відділенням, на якому викладав з 1958 р. до 1976 р., цікавився СУР-ом, багатого його діяльністю, публікаціями, безпосередньо чи іншими способами передавав щирі вітання й всього добра працівникам редакцій СУР-у й іншим країнам, які його знали.

Народившись (11 грудня 1927 р.) в українському марамороському селі Луг над Тисою, Микола Павлюк закінчив сільську семирічку, потім Сігетський український ліцей. Згодом студіював, разом з однокурсницею Магдалиною Ласло, у Харківському університеті, після закінчення якого (1954 р.) Магдалина Ласло була призначена викладачем на заснованому колишнім випускником Чернівецького університету Константином Драпакою (1900-19870) 1952 року українському бухарестському відділенні, яке ввійшло до складу бухарестської кафедри слов'янських мов (польської, чеської, словацької, болгарської та сербсько-хорватської), а Микола Павлюк пройшов у Харкові й аспірантуру, успішно захистив дисертацію «Українські говори Мараморощини», здійснену на основі зібраних ним матеріалів, і 1958 р. його було призначено на те ж українське відділення як викладача, удостоєного, поряд з професором русистом-славистом Георгієм Міхаїле, науковим званням з-поміж 46 молодих членів кафедри славистики за винятком професорів-

славистів давніх генерацій І. К. Кіцимії, Панделе Олтяну, а й факультетських професорів широкої спеціалізації, як літератори Едґар Папу, академік Тудор Віану і ін.

Це був час, коли в Румунії організовано почали закладатися в рамках славистики взагалі й бухарестської філології зокрема основи україністики як університетської дисципліни (про передвоєнні україністичні та славистичні зацікавлення яського професора Петру Карамана тоді майже нічого не було відомо).

До, так би мовити, «розорювання цілинної україністичної ниви» в Румунії, поряд з Магдалиною Ласло, випускниками Київського університету Стеліаном Ґруєю-Яцентюком та Михайлом Боднею, випускниками Бухарестського університету, добросовісно, пленарно і відповідально приступив Микола Павлюк, «успадкувавши» від пенсіонованого (1962 р.) свого попередника Константина Драпаки всю «палітру» мовних дисциплін та позауніверситетської діяльності українського відділення у плані його зв'язку з доуніверситетською шкільною освітою: керівництво студентською педпрактикою; опікування українським відділенням Сігетського ліцею ім. Драґоша Воде; постійне головування у комісіях на екзаменах бакалаврату (на атестат зрілості); проведення періодичних курсів перепідготовки викладачів доуніверситетської освіти чи курсів по

їх підготовці для почергового здавання ними трьох різноступеневих екзаменів (дефінітиват, II-ий і I-ий ступені професіональної кваліфікації); укладання підручників з української мови та літератури для I-IV, V-VIII класів, перекладання на українську мову румунських підручників, чи складання підручників з української літератури для ліцейських класів.

На відділенні Микола Павлюк почергово викладав цілий «пакет» лінгвістичних дисциплін: *Історичну граматику, Українську літературну мову, Сучасну українську мову*, які «ділив» з молодшими колегами. Курс *Української діалектології* виключно належав йому як авторитетові у даній дисципліні. В 1964 р. він надрукував *Курс історичної граматики української мови (Curs de gramatică istorică a limbii ucrainene)*, Editura didactică și pedagogică, București, 1964), толково представлений 1970 р. гарвардським професором Г. Шевельовим у фундаментальній його праці *A Historical Phonology of the Ukrainian Language*, поряд з працями з історії української мови відомих авторів, як М. Грунський, П. Ковальов, Ф. Медведєв, О. Безпалько й ін.

Як діалектолог Микола Павлюк приступив до ретельного вивчення, окрім марамороського рідного ареалу, і решти українських говіркових ареалів Румунії (Південна Буковина, Банат, Добруджа), що співпадало з науковими планами заснованої 1956 р. Асоціації славистів Румунії та з планами наукових досліджень кафедри слов'янських мов, щорічно здійснюючи почергові польові обстеження, під час яких зібрав багатющі рукописні лінгвістичні матеріали і записав на магнітофон зразки діалектного мовлення, які увійшли до *Фонографічного архіву слов'янських говорів Румунії Бухарестського лінгвістичного інституту ім. Йорґу Йордана (Arhiva fonografică a graiurilor slave din România)*. У галузі української діалектології Микола Павлюк провів зразкову співпрацю з бувшим його студентом д-ром Іваном Робчуком, науковим співробітником Інституту лінгвістики, завідуючим одного із секторів Інституту і професором Плоєштьського університету. Їм двом належать цінні дослідження з української діалектології Румунії, як *Очерк фонологических систем украинских говоров Румынии* (1965), *Si privire la corelațiile consonantice în graiurile ucrainene din Republica Socialistă România* (1965) й ряд інших, завдяки яким здобуті ними результати достовірно були сприйняті українськими видатними діалектологами, як, наприклад, Ф. М. Жилко (*Нариси діалектології української мови*, К., 1966), а то й М. А. Жовтобрюх, В. М. Русанівський та В. Г. Слісаренко (*Історія укра-*

їнської мови. Фонетика, К., 1979). Чи не найвражаючим їхнім здобутком є капітальна праця *Українські говори Румунії* (2003 р.; 784 сторінки), що постала внаслідок задуму, накресленого 1996 р. у праці *Засади побудови «Хрестоматії діалектних текстів українських говорів Румунії»*.

Протягом 1975 р. Микола Павлюк перебував у Європі, цікавлячись науковими дослідженнями та культурним життям і виступаючи з доповідями в університетських центрах Відня, Парижа, Мюнхена, Рима й інших міст. Того ж року переїхав до Канади, протягом 1975-1976 р. викладав у Торонтському Коледжі ім. Джорджа Бракона, а на основі дуже серйозного конкурсу 1977 р. став професором Департаменту слов'янських мов та літератур Торонтського університету, де зазнав професійної слави, будучи обраний членом Канадської асоціації славистів (Canadian Association of Slavists), позаштатним співпрацівником славнозвісного Канадського інституту україністичних студій (KIUC), членом Асоціації викладачів модерних мов в Онтаріо (Ontario Modern Language Teacher's Association).

Інша надто цінна, майже завершена наукова його праця – *Словник українських говорів Румунії*, який доповнить великий вклад автора не тільки в українську, а й в румунську та слов'янську діалектологію.

В Румунії є багато шанувальників особистості покійника і цінителів наукових його здобутків. Марамороський його земляк, румунський поет і літератор Іон Петровою у своїй докторській дисертації про українських марамороських інтелектуалів один розділ присвятив йому. Праця Петрова *Multiculturalism în Țara Maramureșului* появилася у Centrul de Studii Transilvane Румунської Академії. А на першій бухарестській Міжнародній конференції (2017 рік) *Українці Румунії. Історія, сучасність і перспективи*, організованої Союзом українців Румунії у партнерстві з Факультетом іноземних мов та літератур Бухарестського університету й Асоціацією славистів Румунії, той же Петровою виступив з ґрунтовною науковою доповіддю про Миколу Павлюка, заслужено назвавши його «патріархом бухарестської україністики».

Дане шанобливе враження про покійного Миколу Павлюка таким і залишиться у пам'яті всіх його бувших студентів, колег по роботі, друзів та знайомих.

Щиро співчуваємо засмученій дружині та синам з приводу непоправної втрати дорогої їм ЛЮДИНИ. Нехай з Богом спочиває.

Редакція «Нашого голосу»

Михайло МИХАЙЛЮК

ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ МАЙДАНЮКА

(11 листопада 1934 – 18 вересня 2019)

Неповних двох місяців не дожив професор і славний диригент, славний негостинець Микола Майданюк до свого 85-річчя, яке припадало на одинадцять листопада і яке сподівалися відзначити його рідня, його односельчани, і з яким мали поздоровити ювіляра всі ті, хто його знав і шанував, а серед них були члени інструментально-вокального гуртка «Негостинські струни», яким покійний керував багато років, з яким навіть виступав на всеукраїнському фестивалі у Києві. А до них обов'язково мали приєднатися і були колеги Серетської української педагогічної школи (які ще є!), а то і ті, з якими Микола Майданюк грав в українських класичних п'єсах, що ставилися на сцені негостинським аматорським театром, яким керували незабутні Дмитро Аріч і Дмитро Куява, члени славного негостинського хору.

Танесудилося. Микола Майданюк переніс важку операцію, та коли почав одужувати, виникли інші ускладнення, які остаточно підірвали йому здоров'я. І його провели в останню дорогу.

Буваючи у рідному Сереті у відпустках під час літа, я не оминав дому Миколи Майданюка. Він мене зустрічав радо, ми сідали за столик на подвір'ї його гарної вілли у центральній частині міста, поблизу ринку, яку збудував разом зі своєю прекрасною дружиною Сільвією, котра відійшла з життя два роки тому і з якою виростив двох гарних доньок, і бесідували. Говорив більше господар, розповідаючи про своє довге і плідне життя, про багату культурну діяльність у Негостині, в якій він багато років мав провідну роль як диригент славних хорів, мандолінного та вокального гуртка, як виконавець провідних ролей в українських класичних п'єсах, в яких грав

разом зі своїм другом, поетом і малярем Михайлом Волощуком, майбутньою дружиною Сільвією Ріщук, Дмитром Куявою та ін.

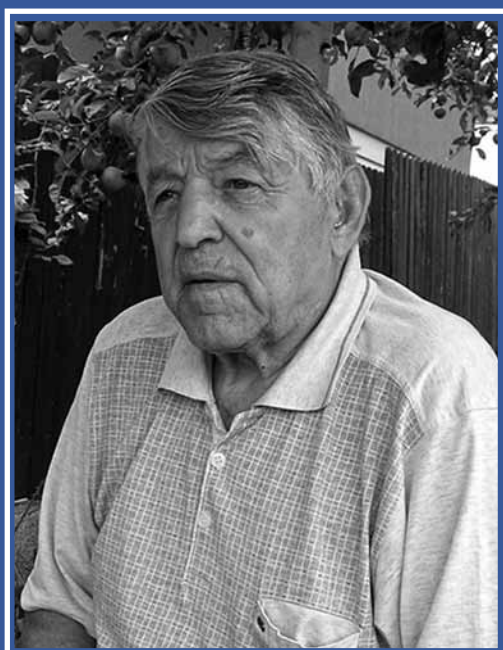
Микола був прекрасним оповідачем, мав дотепний гумор і, слухаючи про всілякі трафунки, я порадив йому написати книжку спогадів, щоб і теперішні покоління знали про те, що зробили на культурній ниві старші представники негостинської інтелігенції.

Спочатку Микола Майданюк вагався, мовляв, я не літератор, а викладач фізкультури за професією, але до кінця я переконав його взятися за перо. І так, 2015 року у рамках сурівських книговидаць вийшла книжка Миколи Майданюка під назвою «Негостинські спогади». Нею зачитувалися негостинці, і не тільки. Книжка є водночас і цінним документом про розквіт культурної діяльності в Негостині завдяки золотим поколінням, до яких належав і Микола Майданюк. До речі, він був і активним кореспондентом «Українського вісника» та інших сурівських часописів.

І нинішнього літа, у серпні, перебуваючи у Сереті, я зайшов з Євсебієм Фрасинюком провідати Миколу Майданюка, якого мучили недуги, але він сподівався, що лікарі таки вилікують його. Та повернувшись до Бухареста, де через місяць, вісімнадцятого вересня, надійшла сумна звістка, що серце Миколи Майданюка перестало битися...

Народився Микола Майданюк 11 листопада 1934 року у незаможній селянській родині, в якій було п'ятеро дітей. Його дитячі і перші шкільні літа припали на воєнні і повоєнні важкі роки.

Закінчив семирічку у рідному селі, українську педагогічну школу в Сереті (випуск 1954 р.), потім інститут фізкультури і спорту в Бухаресті. Працював

учителем фізкультури і музики у Негостині, потім викладачем фізкультури в Сереті. Одружився 1959 року з негостинською учителькою Сільвією Ріщук, у них народилося двоє дочок. У 2001 році вийшов на пенсію, але повернувся до Негостині, де заснував інструментально-вокальний гурток «Негостинські струни».

Належав Микола Майданюк до тієї славної когорти негостинських інтелектуалів, які вийшли з простоліт, з народу, і пішли в народ, пішли служити йому світлом книги у школі, красним словом і піснею, продовжуючи просвітницькі традиції попередників. Бо в Негостині навіть і за часів Австрії був живим український дух, в селі існувала українська читальня.

Для Миколи змалку мудрим і освіченим навчителем був вуйко Іван Костинюк, який мав багату українську бібліотеку, пізніше засновник театального гуртка учитель Дмитро Аріч, незабутній директор

негостинської школи Афанасій Іванчук, про яких тепло пише у своїх спогадах. Вони прищепили йому, цілим поколінням молодих негостинців любов до рідного слова, до рідної пісні, навчили грати на музичних інструментах.

Життям Миколи Майданюка став біом спорт-музика, хоча, на перший погляд, ці поняття розбіжні. Але якщо проникнути в їх суть, казав мені колись Микола Майданюк, вони постають близькими, взаємодіючими, бо обидва основуються на гармонії звуків. У першому радість змагання і перемоги, а в другому радість заповнення музикою людських душ і сердець.

Отож, виконавши благородно і слідно свій обов'язок педагога, культурного діяча, батька, залишаючи по собі добру пам'ять, відійшов з життя Микола Майданюк.

Легкий йому спочинок і вічна пам'ять!

Т. Г. ШЕВЧЕНКО: ЛИКЕРІ – таїна ціни втраченого

(Продовження з 13 с.)

Остання частина вірша-присвяти починається тим же любовним зверненням і надією, що справжня любов поборе: **«Моя ти люблю! усміхнись, / І вольную святую душу, / І руку вольную, мій друже, / Подай мені. То перейти / І він допоможе нам калюжу, / Поможе й лихо донести / І поховать лихе дебеле / В хатині тихій і веселій».**

(Слова **«Моя ти люблю! усміхнись, і вольную святую душу, і руку вольную, мій друже, подай мені!»** потрібно, щоб стали для української молоді обрядовими словами заручення/вінчання).

Відчуття волі в душі і в дусі Шевченка вигартовувалось найпекучішими життєвими випробуваннями. Облагороджений Всевишнім святим духом волі він поборював їх крок за кроком, одним оком плачучи, другим сміючись, бо коли Доля привтомлювалась, тоді Муза надавала йому незміряної творчої, в тому числі і життєвої наснаги.

Подвійним епітетом іменника «душа» поет наголошує на Божественність витоку волі, яка ввійшла у внутрішнє єство першолюдини разом із вдиханням у неї життя Богом, а потім надала людині, шляхом Правди, Порядку та Праці, і суспільну волю – «І руку вольную». Покладаючись на своє правильне ставлення до Бога та до релігії, Шевченко надіявся на повну довіру його словам зі сторони обої дівчини, і на рішучий її крок до сімейного раю – «В хатині тихій і веселій».

Лірично-розмислюючий меседж цього вірша незаперечний: тільки ціною взаємної любові, в отій Божій цілості, людина відкриває вартість Правди,

Порядку і Праці та отримує силу поборювати життєві «калюжі та лиха» і «поховати» «дебелі», уявляючи псевдопринципи.

Шевченко полюбив найсильніше свій народ, і в тій незрівнянній палкій любові, мабуть, не вмістилась навіть одна жіноча любов! Ціною такої Божественної цілості він поставив слово Правди у святому Порядку, тобто на сторожі свого народу, і Працював над ним до самого кінця його земної подорожі. Вічно живе воно, **Слово Правди**, працює неперестанно над долею-волею українського народу, і не тільки...

*

В українській мові слово «люба», іменник чи прикметник, означає найщиріше душевне цінування людини людиною, основане на енергетичній таємній силі, що забезпечує гармонійне існування людського роду. Саме собою воно «породило» у ВТС сучасної української мови 56 дериватів та словосполучень, не враховуючи вислови, прислів'я чи афоризми, до складу яких входить.

Зовсім не випадково воно стосується жіночого ества і стало в плінні часу власним іменником – жіночим ім'ям (рідше і чоловічим – Любарт, Любомир), одним із найпоширеніших у слов'янських іменословах. Слово «любов» містить безліч конотаційних значень, що входять, безсумнівно, у список жіночих чеснот: шана, повага, щирість, правдивість, ніжність, терпеливість але й рішучість, самовідданість, жертвовність і т. п. Як відтворююча сила/енергія людського світу вона, жінка, забезпечить існування цього роду настільки, наскільки цей світ буде зберігати і захищати такі цінності...

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (ЛІ)

Літературознавство. Дослідницькі напрямки.

8. Пропагування художньої української літератури Румунії.

3. Кроки її становлення

(Продовження з № 302-303)

Після появи 1968 р. колективної збірки поезій «Ліричні струни» – стадіальної квантифікації дотодішніх творчих доробків українських творців Румунії – через три роки, тобто в 1971-му появилась за редакцією Михайла Михайлюка колективна збірка українських поетів із назвою, відповідною тодішньому духові часу – «Окрилений час». Вона вміщає поетичні зразки шістнадцяти авторів, з-поміж яких уперше появляются в цьому колективному виданні представники старшого покоління Марія Балан та представники молодого покоління Михайло Небиляк, Микола Корсюк, Іван Арделян, Іван Мойсюк, Степан Ткачук, Михайло Михайлюк, Іван Непогода, Стеліан Ґруя та Іван Неґрюк, поряд з появленими у попередніх колективних виданнях («Серпень», «Ліричні струни») Орестом Масикевичем, Іваном Шмуляком, Іваном Ковачем, Корнелієм Іродом, лейтмотивом поезій усіх авторів будучи прославляння батьківщини й «рідної» партії з нагоди «славної» її 50-ї річниці.

Яку-небудь художню квантифікацію в тематиці збірника «Окрилений час» сьогодні навряд чи слід шукати, хіба що спостерегти певну вправність поетів у власних способах віршування. Незважаючи на дисимульовану консонантність з духом часу, гідну увагу можна надати досконалій образності, ритму й римах поезії М. Корсюка «Труд», ненасиченій ідеологією, завдяки чому вона була включена в тодішній підручник «Українська мова» для VI-го класу неповносередньої школи.

У статті «Україніка бухарестського університету LI» («Наш голос», № 302-303) відзначалося, що для української поезії Румунії колективна збірка 1968 р. «Ліричні струни» стала «каталізатором і ферментом». Це дійсний факт, запитаний уже в 1971 році, в якому літературний «фон» українського поетичного процесу складався із надрукованих поезій в г. «Новий вік», з вищезгаданої колективної безпретензійної збірки «Окрилений час», з надрукованих того року збірки медитативної поезії класичного стилю «На самоті» похилої віком Марії Балан та із збірки Івана Непогоди, цікавої лише своєю назвою «Крапля в морі», назва, якою Непогода вдалою метафорою

удавано скромно визначає власну поезію, в порівнянні з «морем» поезії взагалі. На тодішньому літературному «фоні» явно вирізняються збірки того ж 1971 року «На місячних перехрестях» і «Буреквіти» автора старшого віку, справжнього віртуоза в komponуванні сталих моделей видів класичної поезії Ореста Масикевича, збірка Михайла Михайлюка «Інтермеццо» з оригінальним тематичним задумом, по-сучасному поетично оформленим, цінність якої відзначали Євген Мигайчук, академік Дан Хорія Мазілу, Любов Василик з Чернівців, канадський літературознавець Богдан Бойчук, а зовсім недавно видатний професор Чернівецького університету Володимир Антофійчук, який у своїй монографії про Михайла Михайлюка, між іншим, відзначає, що автор збірки «Інтермеццо» «по-імпресіоністськи схоплює, часто дуже розрізнені, враження, які ілюструють його внутрішні стани, не дуже переймаючись тим, щоб бути зрозумілим нам, читачам». На тодішньому «фоні» української поезії явно вирізнялася й дебютна збірка 1971 р. «Розколоте небо» Степана Ткачука, яка засвідчила прихід в рідномовну словесність автора, який у порівнянні з побратимами по перу, вповні почав відрізнятися поетичним мисленням – цей факт підтверджений уже самою назвою збірки, більш половину якої становлять поезії з різними та несподіваними «драматичними» іпостасями Ткачука-поета, який полюбає широкі жести, гучні запитання, творячи ними собі усе нове «alter ego», нову поетичну «маску». Його буйна образна фантазія, як підсумував М. Михайлюк у своїй праці 1983 року «Слово про слово. Думки про українську поезію у Румунії», виробляє різні «маски» поетичного духовного стану (драматичного, сумного, страхітливого характеру), його поезія становиться неоднотонною «грою» «масок», в яку він намагається переконливо втягати читача.

До тенденції становлення по-сучасному української поезії Румунії вирішально спричинилися в слідуєчому 1972-му році своїми дебютними збірками Микола Корсюк, Іван Ковач та Михайло Небиляк, значно урізноманітнюючи своїми підходами поетичний реєстр перевтілення вражень від

довколишньої дійсності в образно-художню дійсність. Своєю дебютною збіркою «Нащадки сонця» (1972) двадцятидволітній студент четвертого курсу Бухарестської української філології Микола Корсюк, на думку М. Михайлюка, «виступив майже сформованим поетом з високою культурою мислення, зрілими філософськими медитаціями, експресивною лексикою, виразною символікою, колом тропів особистої винахідливості. Імпонує в молодого поета первинність вражень, велика, аж болюча пристрасть проникнути в таємниці й сутність світу». У своїй рецензії на дебютну збірку Корсюка («Хорал чародійних дзвонів», «Новий вік», 1 жовтня 1972) Стеліан Ґруя допускав, що генезисом творчості плеяди молодих українських поетів Румунії, включно й Миколи Корсюка, «...є скарбниця неписаного слова, велика метафора та емоційність народних потоків висловлювання (...), поєднання архаїчних світоглядів з цілком сучасним баченням світу (...), завдяки чому Корсюкова поезія – надзвичайно актуальна». Помітну диверсифікацію поетичних підходів у художньому зображенні життєвої дійсності вніс у рідномовну словесність Іван Ковач своєю дебютною збіркою 1972 року «Поезії», в передмові якої Євген Михайчук визначив його як «поета сміливих, незвичайних нових метафор (...), несподіваних асоціацій між словами (...), поета рішучого розриву із звичайною лексикою (...), невідривно зв'язаною з поноваторському використовуваною народною піснею, наполегливого дерзкого шукача свого голосу, своєї стежки в літературі, дебютна збірка виявляючи його прагнення і можливість самоперевищити себе і власною еволюцією відкрити непротоптаний ще шлях в українській поезії Румунії». Самобутньою поетичною манерою представив себе Михайло Небиляк дебютною збіркою того ж 1972 року «Криниці моїх очей», яка, відзначає Михайло Михайлюк, появилась у переломний для української літератури Румунії момент, коли рідномовна поезія «рішуче пориває з ідилічним баченням дійсності, рожевістю настрою, дешевою декларативністю, і самопізнанням та пізнанням світу в його діалектиці через болючі запитання [намагається] проникнути в глибинну суть існування, явищ і речей, тривожного переживання за всіх і за все». Цей переломний момент постав у сприятливому контексті контакту з тодішньою румунською літературою, в якій після

догматичної доби й орієнтації на новітню європейську поезію, утвердилося покоління ряду поетів як Шт. Аугуст Дойнаш, Нікіта Станеску, Марін Сореску, Іон Ґеорґе, Чезар Балтаґ, Іон Александру й інші, які продовжували на новому рівні творчість Тудора Аргезі, Лучіана Блаґи, Євгена Барбу, Джордже Баковії. А в тодішній материковій літературі плодотворно задіяли Іван Драч, Ліна Костенко й інші поети, «відкрито» було Ігоря Богдана Антонича.

У цьому контексті й суголосно з його поетичними підходами появилась збірка М. Небиляка із символічною назвою «Криниця моїх очей», в якій, небезпідставно проникливо підсумовує М. Михайлюк: «Очі поета – немов глибокі криниці, які відбивають і вбирають всі болі й тривоги світу, його таїни й дива, невидимі відтінки і грані» у поезіях філософського складу, інтимного і пейзажного. Найкращими зразками збірки Михайлюк вважає поезії Небиляка про неспокій, дороги (в які найчастіше штовхає той же неспокій), пізнання, нераз романтичного забарвлення, поезії про екзистенціальні проблеми.

У статті в попередньому числі «Нашого голосу» відзначалося, що збірка з 1968 р. «Ліричні струни» для нашої поезії стала «каталізатором і ферментом». Тими ж благодійними чинниками для української прози Румунії стала збірка із назвою не без тодішньої часової суспільно-історичної консонантності

«Наші весни» (347 с.) 1972 року, яка позначила показовий крок вперед по шляху прозових змагань і була першою стадійною квантифікацією «плюсів» і «мінусів» епічної творчості тринадцяти вміщених у виданні авторів. На думку її упорядника й автора «Вступного слова» М. Михайлюка – це збірка прози молодих тоді поетів Івана Ковача, Миколи Корсюка, Корнелія Ірода, Степана Ткачука, ну, добавимо ми, і Михайла Михайлюка та інших. Дотоді, на відміну від «доброго десятка» збірок поезії, яка переважала над прозою, в «царині» якої появились лише збірки «По новому шляху» Івана Федька, «Колеса» Стеліана Яцентюка-Ґруї, кілька прозових зразків, друкованих в альманасі «Серпень» та в г. «Новий вік». З прозою І. Федька, І. Шмуляка, К. Ірода, Василя Кліма, Дениса Оніщука та В. Крикуна (невдовзі сам «відсіявся») читачі вже мали нагоду ознайомитися. А з прозою І. Ковача, М. Корсюка, Ст. Ткачука вони ознайомилися тоді «чи не вперше».

(Продовження на 30 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (ЛП)

(Продовження з 29 с.)

У «Вступному слові» представленого тут видання слушно відзначається, що «за кількома винятками», «Наші весни» – це «книга прози поетів». Винятки – це, так би мовити, «чисті» прозаїки Василь Клим та Іван Федько, ну, й Василь Крикун, який, на жаль, не підтвердив покладені на нього упорядником надії, скоро й безслідно «зник» з української літератури Румунії. У випадку решти авторів збірника вищенаведене твердження з «Вступного слова» слід сприймати з належною відносністю. Безперечним поетом у прозі є хіба що Іван Ковач, який у своїх етюдах та зокрема в оповіданні «Біла хустина з червоними цятками на краєчках» «залишається тим же тонким ліриком, як і в своїй поезії», кожний його твір справляє глибоке враження своєрідним внутрішнім психологічним сюжетом. У поезії Ковач вражає використавши багату метафоричну експресивність, що в його прозі здається надмірним, факт, який не спостерігається, наприклад, в прозовому його ж творі «Чуга», що застерігає літературознавця-аналітика бути обережнішим у своїй оцінці розглянутого тут автора.

Подібного до Ковачевого підходу у прозі решти авторів збірника не спостерігається. Іван Шмуляк та Іван Мойсюк складали свого роду оказійно невинуватливі поезії, але їх справжніми поетами не можна назвати сьогодні, коли у літературній пам'яті вони осталися авторами прозових зразків, більше Шмулякових. Автором поезій (та байок) був Денис Онищук, а надрукованими сьогодні посмертно творами доведено, що в достатній мірі він – і прозаїк. У художній сутності Ореста Масикевича все ж таки превалює поезія. У випадку Миколи Коцара, навпаки, превалює проза над поезією. У випадку молодих авторів, Михайла Михайлюка та Корнелія Ірода, ретроспективним оглядом їхньої творчості складається враження, що в них поезія була «продуктом» молодості, під час якої поставало сприйнято-розумове «визрівання», обумовлюючи їх перехід до прозового сприйняття життєвої дійсності, цей факт зразково підтверджений послідовною художньою дотеперішньою їх еволюцією. У випадку Миколи Корсюка, здається, немає якого-небудь «пе-

ресікання» ліричного й епічного планів в прозових зразках, чого не помічається ні в Ст. Ткачука, ліричні й прозові його твори – це, ніби, два паралельні «світи».

Упорядкований Іваном Ковачем та Степаном Ткачуком збірник громадянської лірики «Сонячне відлуння» (Вид-во «Критеріон», 1974) гідний уваги сьогодні не своїм присвяченням 30-річчю визволення Румунії, а як своєрідний підсумковий момент тридцятирічної еволюції української поезії Румунії, момент, в якому вона була представлена, як відзначали у передмові упорядники, «всіма поетами» нашої батьківщини, тобто 18-ма авторами (В. Баршай, К. Ірод, Г. Клемпуш, І. Ковач, М. Корсюк, М. Коцар, М. Малярчук, О. Масикевич, Оксана Мельничук, М. Михайлюк, М. Небиляк, І. Непогода, Д. Онищук, Ю. Павліш, Ю. Ракоча, Ст. Ткачук, І. Шмуляк). На основі вищевисловленого списку авторів, по-друге, обізнаному з ними лекторові не слід вказувати, хто з-поміж них становить «фон» тодішньої рідномовної поезії, а хто – її «верхи». Даний збірник, по-третє, засвідчив вироблення молодими авторами І. Ковачем, М. Корсюком, М. Михайлюком, К. Іродом, М. Небиляком власних визначних «поетичних інструментів». Наскільки природно, ніяк не форсовано-оказійно «вкорінені» в «грунт» нашої батьківщини деякі зразки збірника, можна зазримити, наприклад, у поезіях М. Корсюка «Наша балада», «Фортеця», «Балада про хліб»,

«Моя любов» і ін., у творі визначної композиції «Дума про Матір» М. Михайлюка, складеного чергуванням ліричного й епічного планів і дисимульованим «розчиненням» в його дискурсі мотиву румунської балади «Міоріца» та ритуальних весільних й похоронних мотивів. При цьому слід згадати вірш Дениса Онищука без жодного ідеологічного «забарвлення» «Надходить покоління молоде», який, між іншим, виражає ідею спорудження майбутнього напливом почергових нових генерацій. Збірник «Сонячне відлуння», по-четверте, підтвердив факт, що українська поезія Румунії тоді надалі переважала над українською прозою.

(Далі буде)

Микола КОРНИЩАН

ТІНЬ НАШИХ ТІНЕЙ

Наодинці, просто неба,
залишилась синя тінь.
Отому, уже не треба
вдосвіта йти туди,
де лиш скритна хмар загреба
завше вабить вдалечинь,
і якась хистка потреба:
взнати виднокрай води.

Де пісок одяг димові
форми каменів, дубів,
і струмує склом в діброві
вітровій навперебій.
Отому, в ті сни ранкові
вже не треба йти, за зсів
зір, немов сніги воскові,
що згасили позирк твоїй.

Коли тінь у темі зблідніла,
на поталу всім палам.
Смерк оподалік, і біла
даль розлилась навпростець.
Отому, не йди побіля
тих сіянь, що пополам
розкололи край опілля,
блискіт наших двох сердець.

Це порожнє повітря все більш
манить тьмою в чужу якусь ніч,
де існує безодень здебільш
чим у глибах моїх темних віч.

Де, звільнившись від барв просторінь,
затікає в небесний розкіл,
коли в даль лине смерк, скляна тінь
твого серця, без кисню навкіл.

Видно вигін вітрів в ясноті
горизонту, мов синяви зріз.
Це порожнє повітря в воді
прозоріє сутечами сліз.

Коли скалки п'ятьми плямлять все,
що манить в сни ночей нічийх,
а твій вдих, без повітря уже,
тінить вакуум вдихів моїх.

На мілину йдуть кораблів півтіні.
Дзеркалами полискують льоди.
Мій погляд крижаніє склом в промінні,
коли приходиш путтю з-під води.

Вникаєш в брил вологого осяння
цих передмість зі стінами з слюди.
І знаєш, що весна ця вже остання,
і з нівідкіль не прийдуть вже сюди.

Отут, де лиш вітрила у вітринах
відсвічують океанічну гладь
та синь дистанцій, скритих на світлинах,
що ллється в сон твоїй, де човни горять.

Коли чекаю, а в нічному прибою
блистять небозвід, що затік сюди.
Коли, немов без контуру, весною,
без тіні виринаєш із води.

Повсюдно видно, як повітря
застигає.
Оподаль дим гаптує прориси
мигтінь.
Не ймеш ти віри, що в ці обриси,
безкрає,
прозоре небо плє, мов вістря,
блискотінь.

В сипкім вже світлі позирк синій
сутеніє.
І щось згасає поміж нами,
щось горить.
Не знаєш ти, як скло снігами
крижаніє
в моїм лиш погляді, де іній
ще тремтить.

ДЕБЮТ • ДЕБЮТ • ДЕБЮТ • ДЕБЮТ • ДЕБЮТ

Наташа ШОЙМАН

Дорога до школи
(етюд)

Я відчинила двері, і осінній ранок привітав мене холодним шепотом вітру, спонукаючи вийти надвір. Дві мокрі сходи темного кольору, встановлені там, щоб відділяти ногу від землі, мирно спали. Я знала, що, наступивши, розбуджу їх, але нічого не вдієш. Вони спросоння трохи сердито скрипнули від дотику моїх ніг, потім знов заснули, поки хтось знову їх не розбудить.

Ось я на вулиці. Туман окутав її холодним і вологим серпанком, тонким і прозорим, таким, що можна бачити стовбури дерев, які, прокидаючись зі сну, піднімають віти-руки до неба і обережно скидають одяг, що опадає різнобарвним листям. Ще зовсім недавно всі листочки було зеленими, але з приходом осені, у них появилась можливість змінитись. І це їм найбільше подобається, адже тепер із багатой осінньої палітри, вони можуть вибрати найулюбленіші барви, від кольору золотистих пшеничних колосків до червоних стиглих яблук. А тепер вони, звільнившись від рук дерев, легко колихаються під шепіт вітру і линуць до спокійної, вологої землі, де сплітаються в обіймах, утворюючи різнобарвне покривало, яке мантиє, кличе, спонукає нас наблизитися до нього, відчутти його запах, прислухатися до його заспокійливого шерхоту. Безлюдна вулиця вквітася тим покривалом, наче сховала під ним якісь таємниці. І тільки сірий смугастий котик пробігає повз мене, поринаючи ніжними лапками у пухкий килим з листя і наповнюючи тишу ранку його шелестом.

З обох боків вулиці дерева, вишикувані рядами, немов шеренги солдат перед боєм. Вони розгублено дивляться, як на землі розстелився їх найкращий одяг, і сумують. Якби вони могли вибрати, то залишалися б у барвисто-осін-

ньому вбранні цілий рік, але вони – лише солдати, підпорядковані природі.

Щось холодне торкнулося моєї руки. Краплина води тихенько сковзає по моїй руці, а потім зникає у листі. Дивлюсь на небо. Потік сірих хмар пливе наді мною, ховаючись за кутком вулиці. Вони поспішають. Час від часу якась менша хмарка, стомлена таким поспіхом, збивається з темпу, відстає, а потім, перевівши подих, приєднується до потоку і продовжує квапливий плін. Подеколи серед бурхливих хмар літає птаха у пошуках своєї зграї.

Нарешті наважуюся порушити спокій цього пейзажу і ступаю по різнокольоровій ковдрі. Іду вперед разом з потоком хмар, милуючись краєвидом, який зачаровує і в той же час лякає, він огортає мене і зваблює, спонукає спинитись, сісти на пухку ковдру листя у схроні дерев і слухати шепіт вітру, відчувати сльози хмар. Але я не можу. Я поспішаю.

Чую, як позаду наростає шелест листя. Оглянувшись, крізь серпанок туману помічаю силуети. У будинках поступово засвічуються вікна. Ще один котик мчить повз мене, залишаючи борізду в листяному килимі. Десь глухо загукотів автомобільний двигун. Чути, як відчиняються двері і шелестить листя. Світпрокидається. Тиша ранку губиться.

Я знову обертаюсь, тепер уже сповільнивши ходу і відстаючи від потоку хмар, а вони, байдужі до мене, продовжують рухатися вперед.

Дерева – уже не солдати, а охоронці, що стоять парами на сторожі будинків.

Праворуч відчинив свої двері магазин. Переді мною починає з'являтися все більше силуетів, одні групами, інші поодинокі – всі рухаються в одному напрямку. Шепіт вітру витісняється людськими голо-

сами, дзвінким сміхом та піснями. Ковдра листя закінчується, далі – килим з трави, ще зелений, лиш де-не-де поблискують у ньому срібні прикраси. Трава досі не змінила барви. Ще є час.

Я дивлюся на годинник – і поспішаю. Перетинаю автостоянку, де автомобілі, вишикувавшись у шеренги, чомно чекають своїх господарів.

Туман розсіявся – силуети стали чіткими. Діти сміються, розмовляють, тримаються за руки, співають, все рухається в одному напрямку. Серед них іноді видніються постаті дорослих, які прямують до своїх

автомобілів або вигулюють собак. Але дуже легко помітити, що вони не є частинами галасливого дитячого потоку, який вливається у відчинені ворота перед високою спорудою. Я перетинаю просторе подвір'я, заходжу в будівлю, де проведу більшу частину дня, і вся таємниця ранку зникає. Але це мене не засмучує, бо я знаю, що завтра піду тим же шляхом, тією ж вулицею. І в душі знову пробудить почуття пейзаж, можливо, інший, але такий же чарівний і таємничий...

Плаче чайка на причалі

Слова Михайла НЕБИЛЯКА

Музика Івана ЛІБЕРА

1. Пла-	че	чай-	ка	на	при-	ча-	лі,	ма-	буть,
2. Тво-	ї	бро-	ви	гнуть-	ся	рів-	но,	сльо-	зи
3. Не	йди,	ми-	лий,	у	чу-	жи-	ну,	є	ро-
4. Пі-	шов	ми-	лий	у	чу-	жи-	ну,	млі-	ють

снить	пстру-	ги.	Знов	по-	ки-	ну,	мо-	я	ми-	ла,
на	о-	чах,	як-	що	лю-	биш,	лю-	би	вір-	но,
бо-	ти	в нас,	не	по-	бо-	ре	нас	у-	то-	ма,
бе-	ре-	ги,	пла-	че	чай-	ка	на	при-	ча-	лі

знов	по-	ки-	ну,	мо-	я	ми-	ла,	рід-	ні	бе-	ре-	ги.
як-	що	лю-	биш,	лю-	би	вір-	но,	не	на-	во-	джуй	страх.
не	по-	бо-	ре	нас	у-	то-	ма,	не	здо-	ла-	є	час.
пла-	че	чай-	ка	на	при-	ча-	лі,	ма-	буть,	снить	пстру-	ги.

ги.	Ма-	буть,	снить	пстру-	ги.
страх.					
час.					
ги.					

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 302-303)

2.

Віктор зірвався з місця і став іти прудко, просто тікаючи. Ілаш закам'янів, наче прикований, біля воріт Ґадосового подвір'я, тримаючи в руках завитий в газету невеликий пакунок, і гірко дивився Вікторові вслід – ото ж його хлопець тільки що прибув додому і ось уже від'їжджає! Віктор не вийшов на гостинець, а шмигнув вулицею попри Чоропіту, далі попри Проця Білика та попри Савету Гнатову вниз до потоку. Ілаш так і зрозумів, що його син іде на вокзал потоком, щоб не зустрічатись ні з ким. Він чекав, гаряче бажав, щоб Віктор хоч озирнувся. Але той не повертав голову, а йдучи швидко, ставав, у міру зростання відстані між ними, все меншим і меншим, доки завернув за вербовий пліт Кришки і зник. В Ілашевих очах дрібно тремтіли хати, звивиста Ґадосова вулиця, сади, і він знову подумав уголос, як йому дуже часто ставалося за останні роки:

– У мене два сини і, видай, оба каліки – один тілом, а другий душею...

Приголомшений, Ілаш ще постояв якийсь час перед Ґадосовою брамою – йому просто не хотілося вірити в те, що тільки-но відбулося в дійсності: кілька хвилин тому на подвір'я кузні зайшов Віктор з чемоданом в руці і невеликим пакунком під пахвою, а Ілаш весело зрадів:

– Прийшов-с додому, синку? – голосно засміявся він, уздрівши свого меншого хлопця, і, ступивши крок йому назустріч, спалахнув нестримною радістю; а був Ілаш радісний і дуже веселий не лише Вікторівим прибуттям, а в певній мірі й тому, що випив кілька порційок горілки.

Віктор ще здалеку привітався до всіх і, не дійшовши до гурту чоловіків, зупинився на відстані кількох кроків. Ілаш підбіг до нього, тепло обняв сина, поплескав по плечі і гучно поцілував у обидві щоки.

– Добре, що прийшов-с, Віторку!

– Ні, тату, я тепер відходжу. І якщо не назавжди, то на довгий час!

– Ти що?! Не розумію. Ти вже був дома?

– Був. І ади що знайшов, – показав Віктор пакунок, завитий в газету. – Тут мої та Оксанині листи!

– Файно з вас, діти, що пишите одне одному.

– То правда, тату. Але ми задурно висилали ці письма, бо не одержували їх – ні я Оксанині, ні вона

мої. А подумати лиш, з яким нетерпінням очікували ми ті листи!.. І не одержували ми їх, бо мама змовилася з поштарем, щоб він давав їй наші письма. Шпетко давав, а мама заховала листи у ту скриню, що в хаті великій. Я нехотючи натрапив на них. Це я ніколи не зможу простити мамі!

– Помийниця! – вихопилося Ілашеві.

– Вас, тату, я і люблю, і поважаю, а мами віднині я вже не маю! А цей пакунок з листами, прошу вас, тату, понесіть Оксані і скажіть їй, що мені дуже жаль, що таке сталося. Скажіть також... – Віктор недоказав, вхопив чемодан і пішов геть.

Ілаш ще постояв кілька хвилин біля брами і, стараючись заспокоїтись трохи, повернувся до чоловічої компанії. Там жартували, сміялися, і ніхто не звернув на Ілаша особливої уваги: прибув його менший син додому, ну й що? Добре, що прибув.

Тодер Ґадос наливав самогонки, і стаканчик, за звичаєм, ішов з руки в руку. До кого доходив стаканчик, той дякував попередньому чоловікові за віншування і частував до наступного ґазди, примовляючи потрібні слова. Ілаш стояв, мов на грані. Жалів Віктора – прибув, значиться, хлопець додому і замість того, щоб була радість і йому, і всій сім'ї, він відкрив, що його мати повела себе по-зłodійськи – заховала всі його та Оксанині листи, через що діти, певне, посварилися. Це розсердило Віктора й отруїло в такій мірі йому душу, що він вирішив покинути все й піти світ за очі. Хоч Вікторів відхід засмутив Ілаша, він признав, що хлопець правий – в подібній ситуації Ілаш мав поступити так само. «Ти диви, помийниця! Ну, нічого, йду вже додому – покажу я бабі!»

Як ніколи, сьогодні Ілашеві не хотілося засиджуватись у Ґадоса – надто засмутив його Віктор, бо син щойно приїхав додому й зараз-таки від'їхав, – а коли Ілашів весільний батько Тодер Ґадос перед тим, ніж випити стаканчик, нахилився в його бік (в знак, що слідує Ілашева черга пити), заявив:

– Спасибі вам, батьку. Але я вип'ю лиш цю порційку, бо мушу йти. Я до вас частую, бадіку Василю. Тривайте! – Ілаш випив якось без охоти ту горілку і простягнув стаканчик Пундиківі, щоб ішов з руки в руку до кожного із п'яти чоловіків, які знаходились у кузні.

– А що, Ілашку, бачу, ти сьогодні гей невеселий. Маєш щось на душі? – поцікавився Тодер.

– Та нічого... – ухилився Ілаш від прямої відповіді. – Звісно, що у батьків від дітей і радість, і прикрість... Бувайте здорові! – зняв він капелюха і вклонився до всіх.

– То правда, – згодився хтось, – сьогодні діти...

– Іди з Богом, – сказав коваль.

Ілаш взяв завитий в газетний папір пакунок і, вийшовши з Ґадосового подвір'я, подумав іти спершу до Кулуневої Аспазії і потім додому. Дорогою міркував, що мав їй казати. «А що маю казати? Та нічого не треба їй розказувати! Лиш: ади, бери цей пакунок та передай своїй Оксані від Віктора. Там їхні письма...» Далі Ілаш став лютувати: «Ух, а не вернуся я додому?! Моя баба таки заробила кілька здорових ременів по сраці! Покажу я їй! Ви чули таке?! Зупиняти листи наших дітей! Ну, дам я їй!» В міру наближення до Аспазійного двору Ілаш ще палкіше гарячився. Але коли дійшов уже зовсім близько, побачив, що біля її хвіртки стоїть міліціонер, але не златнянський, бо тутешніх Ілаш знав. Цей міліціонер, мабуть, прибув тією машиною, котру бачив Ілаш перед сільрадою, але тоді він подумав, що то знов у зв'язку з Іванишиним.

– Здрастуйте! – здивовано привітав Ілаш невідомого міліціонера і підійшов до хвіртки.

– Добридень. Вам чого, бадіку? – не дав він Ілашеві увійти.

– Маю щось говорити з своєю кумою...

– Не можна!

– То чому?

– У хаті товариш прокурор і товариш капітан. Приходьте пізніше, через дві-три години.

– Ну, тоді з дочкою, з моєю хрещеницею хотів би я кілька слів...

– Ви не розумієте, що зараз не можна? – розсердився міліціонер. – Пізніше, чоловіче!

Ілаш крутнувся і без слова пішов геть. Подумав, що прокурор та міліціонери знов прийшли до Аспазії, певна річ, у зв'язку зі смертю того обласного начальника. А хіба вони не закінчили слідство, бо уже двічі приходили до Златни у цій справі? Та чим мав він їм мішати, якщо дав би Аспазії або Оксані пакунок? Це ще дужче розсердило Ілаша, і він прискорив ходу, щоб швидше дійти додому.

Івону застав Ілаш розправляючи курку, після того, як, певне, обскубла й обсмалила, бо в хаті пахло згаром пір'я. Минуло багато років, відколи не бив він Івону. А тепер, не вимовивши жодного слова, ляснув їй гучного поличника і тільки після того простягнув їй завитий в газету пакунок:

– Що це?! – викрикнув Ілаш і розігнався вдарити Івону вдруге, але передумав: – Говори, помийнице та скусо¹ остання! Що це?!

¹ скуса – дуже зла жінка, відьма. (К. Ір.).

Від подиву Івона стояла стовпом, ледве промимирала:

– А звідки мені знати, що то в тебе?... А вижу, діду, ти вже хильнув... – сказала Івона мляво, без догани, ніби хотіла доказати, що вона не докоряє йому, а лише замітила й говорить про щось незначне, щось звичайне.

– Не знаєш?! Шляк би тя трафив! На! – Ілаш розвив пакунок і кинув на підлогу кільканадцять листів. – Це Вікторові й Оксанині письма, яких ти заховала. Як тобі не встидно?! Буде за це й Шпеткові! Навчу я його розуму! – Ілаш гримнув дверима і вийшов на ґанок.

Він і гадки не мав, яку дурницю коїть, бо після його виходу Івона замислилась на мить, а далі стала похапцем збирати з підлоги розкидані листи, відчинила дверці печі і кинула всі у вогонь – по три, по чотири, вкінці й газету, і папери зразу спалахнули яскравим полум'ям.

– Ось так! – задоволено видихнула Івона й повернулася майже весело розправляти курку.

Ілаш стояв на ґанку. Ще кипів гнівом. Засукав другу цигарку, припалив, коли з-за хати появилася Аспазія.

– Цілую руку, тату, – привіталася дівчина весело.

– Будь здорова, доцю! Ти від Михайла?

– Иги, була-сми у нього. Я вилила і сполоскала відро з-під «дірки», змінила білизну ліжка, а тепер прошу вас – ідіть та переодягніть Михайла для зустрічі з Віктором. Я йому не сказала, що брат приїхав, щоб був сюрприз. Бо коли заходив Віктор до Михайла, Михайло якраз задрімав, і Віктор не хотів турбувати його.

– Добре, що не казала-с, бо Віктор від'їхав.

– Як то від'їхав?! – майже пискнула від подиву Аспазія. – Куди?

– До Бухаресту, а куди!

– Не може бути! Чому поїхав?! – забідкалася дівчина майже плачучи. – Курку зарізали-сми, я на книш замисила... Чому він від'їхав?

– Питай свою маму, бо через неї твій брат покинув домівку! – відповів Ілаш гірким голосом і подався за хату до Михайла: засукає й йому цигарку, хоч лікарі заборонили Михайлові курити, але Ілаш гадає, що стільки втіхи ще залишилось його старшому синові.

Ілаш дуже жалів Михайла, але те почуття було якесь дивне, помішане з глибоким сумом, з немичним незадоволенням, що він не дочекається помститись над тими, котрі покалічили Михайла, бо Бобешків засудили на двадцять п'ять років каторги і, мабуть, він не доживе до їхнього звільнення... А засудили їх, як всім відомо, за те, що вбили двох людей: сторожа сучавського Деревообробного комбінату і Юрія Ґадоса.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

СТИЖЕРЕТИ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 302-303)

ХАЙ ЖИВЕ ЦАР,
МІСТО НАШЕ!

*По горам Карпатским метелица вьётся,
Сильные морозы зимою трещат.
Проклятый германец на нас наступает,
На нашу державу, на крест золотой.*

Тудор Дорош згорнув газету, підійшов до вікна і відчинив його. У кімнату відразу увірвався свіжий вітер, що пахтів річками, які обвивали місто Сігет з трьох боків, і прілим осіннім листям. Уже зовсім стемніло, у вікнах навпроти горіло світло, а внизу у ресторані «Корона» звучала музика і, раз-у-раз лунав сміх. Дорош подивився вздовж вулиці, але вуличні ліхтарі ледь світили, розливаючи хворобливе рідке світло.

– Веселі, гуляють, їм байдуже, що десь на фронтах гинуть молоді люди, молоді, як і вони, як і ми, – зітхнув Тудор Дорош.

– Еге, пане нотаріусе, Росія готувалася до війни кілька років, – мовив адвокат Нелу Маріш, наче й не почув Тудорових слів.

– Угорщина не була поліцейською державою, тож російським офіцерам-шпигунам, переодягненим на мандрівних купців, циркачів та дресирувальників ведмедів, не було важко перетнути Карпати і вивчити як головні шляхи, так і бічні дороги та всі гірські переходи, – вмішався в бесіду учитель Валеріу Дунка.

– Хм, – хмикнув нотаріус Дорош, а після довгої мовчанки додав: – у цьому їм часто допомагали й місцеві українці.

– Коли перший російський солдат пробрався через Ужокський перевал, російська преса повідомила про захоплення великого Угорського Степу і представила подрібно програму російської воєнної диктатури, яка установиться в Будапешті. Престижні петербурзькі публікації пишуть, що делегація, сформована з угорських магнатів, хоче просити російського царя, щоб віддав їм Буковину в разі втрати Хорватії, – сказав лікар Іон Маріна, припалюючи цигарку.

Такі розмови велись зараз чи не у всіх інтелігентських колах.

Шість російських дивізій перетнули в чотирьох місцях угорський кордон.

Найсильніша частина російського війська вирушила від Турки¹ і перейшла через Ужокський перевал, і в суботу 26 вересня 1914 року в Унгинській долині відбувся перший бій між російськими та австро-угорськими військами, в якому загинуло вісім тисяч російських солдатів, тіла яких хоронили протягом майже двох тижнів.

Друга частина російського війська, приблизно двадцять п'ять тисяч бійців, спустилась Верецьким перевалом до Свальова, звідки подались долиною Середньої Тиси. Тут 27 вересня їх зустріла австро-угорська армія і просто знищила вщент. Третя частина дійшла до Міжгір'я, до Волового, де 10 жовтня, так само як і під Свальовом, її було знищено до останнього бійця.

Найдовший час на території Мараморщини, яка в той час входила до складу Угорщини, перебувала Четверта російська армія, яка 4 жовтня окупувала мараморський Сигіт, а далі направились через Тересву до Тячева та Довгого Поля, де 5 жовтня була переможена, і почала відступати перед польськими легіонерами. Багато російських армійців погинуло в боях, які відбулися біля Білої Церкви, в Кричунові, Великому Бичкові, Рахові та Вишавській Долині.

Перші вересневі дні виявились теплими, сонячними і дещо вітряними. Почалося бабине літо, ночі були холодними, зоряними, блідий місяць ледь проступав на небосхилі, зате з першими променями сонця все змінювалось: осінні барви заливали околицю, глибокі сині тіні, які зберігали нічну прохолоду, відступали перед теплотою сонячного світла, яке лилось з небес – справжня господня благодать. Люди підставляли обличчя ранковим променям, мружились і по-дитячому усміхались. Дивлячись на них, не вірилось, що десь поруч іде війна і гинуть люди. В охопленій війною Європі ніхто не міг знати, що на нього чекає завтра. Люди раділи сонцю, ловили його останні вересневі промені, не підозріваючи, що лихо ось-ось нападе на їхнє місто.

Спочатку до Сігету почали прибувати біженці з Солотвина та Галичини. Найбільше – євреї, але серед

* * *

них були й українці, разом з якими втівав від «російського лиха» і греко-католицький єпископ зі Станіслава, який прослужив Святу Літургію в українській церкві.

Сигітський мер Антон Соллосі пробував заспокоїти міщан, повторюючи їм ті самі слова:

– Прошу всіх не панікувати! Головне не панікувати! Прошу всіх не панікувати! Головне не панікувати...

– Добре йому повторяти: «Не панікувати!» та все «Не панікувати!», а російська армія нищить все, що зустрічає по дорозі, – з незадоволено перемовлялись між собою люди.

– Коять злочин за злочином, вбивають мужчин, гвалтують жінок та дівчат, грабують все підряд, – лютував пекар Михайл Дан. – Ади, втікають всі заможні люди, крамарі закривають крамниці, я теж, мабуть, кину до біса все і заберусь звідси.

І таки забрався. У п'ятницю другого вересня, коли побачив, що гусари відступають перед росіянами, які окупували всі потисянські села, а з його пекарні повтікали всі пекарі, залишивши у печах сімсот хлібин, триста – готових, спечених, Михайл Дан махнув рукою на все і покинув місто, в якому здійснялась велика колотнеча, всі тягли, несли, везли... Одним словом – утікали. У тій метушні люди часто потряпляли під колеса возів.

* * *

– Господи, што коїться у Сиготі! – розповідали люди, які працювали у місті.

– Восько, жандарі, поліцішти, ґранічері – утекло усе!

– Де не утечут, як ближатся рускі!

– Биру бігає по варишови, гелійкає та ліпит цидулки, аби люди не тікали, але хто 'го слухає? Тікають усі заможні, остаєса лиш сама ковдушня.

– Сохрани нас, Господи, уд лихого!

– Не буйтеса, люди!

– Як са не бояти?!

– Они рускі, ми рускі, што нам учинят?

– Які ми рускі? Ми окраїнці!

– Окраїнці, рускі – усе одно!

– Тогда чого Окраїна войовала із Росіюу?

– Войовали, бо пани не годні були са поділити золотом та путерьов, а народ оден.

– А ви гадаєте, што богачі забрали усе із собою? – перевів хтось бесіду на інше.

– Та де?! – погодилися люди.

– Абисте лиш виділи, який ріводоу: дорога круз Кобильцята, што веде до Довгого Поля заблокована возами. Люди запрягаются у вози, возки та усякі пудвозки перетерхані добром.

– Ото самі жиди!

– Не лиш жиди, тікають і мадари, та й волохи, усі комерчіанти.

– У четверь анунцовали, што, хто хоче тікати із вариша, може тікати із мошиною.

– А хто ме тікати із мошиною?

– Кулько возьмеш із собою у мошину?

– Много не возьмеш.

* * *

Люди мали правду. Скільки можна взяти з собою в поїзд? Чемодан, два, найбільше три...

Сігетський вокзал гудів, наче вулик з бджолами. Поїздів не було багато, і люди були змушені ховати свої багажі, передавати знайомим, або просто залишати їх на пероні. Більшістю пасажирів були євреї, які втікали до Сату Маре, Бая Маре та Нисиуду, а навіть і до самого Будапешту.

Сігет опустів, наче кладовище. Повтікали зараз всі міщани. З двадцять одної тисячі жителів, скільки нараховувало в той час місто, залишилось близько триста душ – хворі, убогі, яким не було що втрачати, та жебраки. Скрізь було чути скиглення собак. Ті, що не покинули Сігет, склали делегацію, очолену священиками римо-католицької та греко-католицької церков, яка мала вийти назустріч «москалям».

Спочатку зустріли трьох вершників, з яких один – капітан, зняв шапку перед священиками, перехрестився і поцілував хрест. Опісля, коли дійшли до Сигітської Комори, зустріли інших вершників, а далі цілий загін – приблизно тридцять вершників, і почали просити командира, щоб не руйнував місто.

Командир здивувався, коли почув, що люди зі страху покинули місто і запевнив їх, що ніхто з тих, що залишились, не постраждає, бо його солдати – дисципліновані й порядні люди, які не мають нічого з цивільним населенням, але якщо у їхніх хатах сховані угорські солдати, тоді відкриють вогонь, і ті, хто ховав їх, постраждають.

Угорських солдатів по хатах не ховав ніхто, а люди понарисовували на своїх хвіртках та дверях руські хрести і вивісили білі прапори.

* * *

Наслухавшись у корчмі про сигітську колотнечу і про те, що «богачі та клята жидва» покинули свої хати, а на сигітському вокзалі повно «ташок, гатіжаку та міху» із всяким добром, Ілько Притискан, повертаючись додому, зайшов до свого швагера Івана Буркуша, який був одружений з його сестрою Ілоною.

(Продовження на 39 с.)

Дмитро ГОЛДІШ

ПОЛЯНСЬКІ БУВАЛЬЩИНИ*

Сілиш – доктор і злодій

Пуслі того, як са ожинив Сілиш ез Волошанов, зробили хижу (хату), узяли 'го у катуні на войну (першу світову війну), і перебув Сілиш на войні і світами тридцять году.

Пуслі тридцять году, як вийшув дому у Поляни-Солотяні, жунка уже була у другий раз виддана за Брусом, ніхто 'го уже не познавав, ні жунка 'му не прибиралася і не признавала 'го (казала, што не є овин (він), перший чоловік, Сілиш), але овин познавав старих людей, казав їм на ім'я, на прувішшя, бо познавав земні, міста, як ім са казало, і каравса довести, што овин є перший чоловік Волошани.

І як Волошана 'го не приняла, овин пушов у суд, і суд дав 'му правду, і Сілиш устав у хижі, што зробили из Волошанов, а Волошана ез Брусом пушли на плаїк і сиділи у колибі, доки зробили хижу.

Імау дуже много челядей, у Вишаві імау волошку, у Полянах та й у Солотянум сидів ез цимборками.

Казали старі люди, што познавав усякі косиці та лікував людей чаями та й мастьов.

Була одна діука у Баняса та забитегла (захворіла) дуже, што уже не ходила. І закликали Сілиша,

і лікував 'ї Сілиш чаями та й мастьоу, доки виздоровіла та й вид так са і виддала.

А злодій був темний, крау маржину, крау из болтув жидуских і из-за кратьки, жандарі 'го заязали та й у 1942 завісили 'го у Сиготі. Десіть мінут аби пришов телефон май споро (подзвонили скоріше), та й били 'го не завісили, бо дочулоса, што був добрий докторь.

А Солотяни склали співанку про Сілиша.

Полянський присілок Солотяний

Співанка про Сілиша

Ци-с ти чули, чесні люди,
таку новиночку,
што Сілиш из-за крадьки
лишив головочку.

Крав воли, крав корови,
Барани, телиці,
а се 'го притокнило
лиш до шибениці.

Крав воли та й корови,
та з патики (аптеки) ліки,
а се 'го притокнило
до смерти навіки.

Та доки крав у днину –
вело 'му са щастя,

а як крав у ночі,
упав у нещастя.

Коли упав у нещастя,
не муг 'го са збути,
бо пришли хло' жандарі
та й 'го взяли в руки.

А тоті жандарики
іго зав'язали,
у Сиготі, у темницю –
там іго поклали.

У Сиготі у темниці
іго зав'язали,
Та й цареві великому
знати они дали.

А цареві дали знати,
ште бет царь казати,
та вид царя вістка пришла,
што іго вішати.

Як вид царя вістка пришла,
іму не казали,
а пришли жандарики,
з темниці 'го взяли.

Узялися жандарики
до іго голови,
ішов Сілиш на колінки
ид тому стовпови.

Ішов Сілиш на колінки
та 'му тяжко було,
коли уздрів шибеницу,
серце са здригнуло.

Серце са здригнуло,
почалоса бити,
усякими язиками
почав са просити.

А тоті жандарики
ніч не віровали,
та чорнов ширіночков
очі зав'язали.

А чорнов ширіночков
очі 'му закрили
та задули у трембіту,
та й 'го завісили.

Та они 'го завісили
в неділю раненько,
а не много у Сілишя
билоса серденько.

А як 'го завісили,
дали в село знати,

Єврейські болти (крамниці) і синагога у Полянах. Світлина 1943 року.

аби бирув у Полянах
людям се дав знати.

У неділю популудню
дуже бубні били,
аби люди д'канцаларни
лиш са изходили.

Пришли люди д'канцаларни
та й собі говорят,

яка би тото новина,
што они не знають.

Пришоу Биру д'канцаларни
та й почав казати,
што Сілиша завісили,
сисе бети знати.

Коли се люди учули,
почали плакати:
та хто бет людей бетежних
тепер ліковати?

Записанов від
Рекало Федура
і Рекало Параски
в 2005 році

* Збережена місцева говірка села
Русь-Поляни

СТИЖЕРЕТИ

(Продовження з 37 с.)

Трохи здивований Буркуш, бо Ілько рідко заходив до них, поставив на стіл пляшку міцної слив'янки, а Ілона принесла хліб і тарілку з нарізаною солониною. Випили, закусили, але розмова чомусь не в'язалась.

Накінець зрозумівши, чого від нього хоче Ілько, Буркуш гмикнув, витер рукавом спітніле чоло і збирався відмовити швагерові, але той, ніби вгадавши його намір, додав:

– Я прийшов до тебе, як до рудного брата, бо не пуйду до чужого, як ти міні найближча родина, хіба не так?

– А хіба я знаю?

– Ти што, боїшса?!

– Та ні, але...

– Што але? – почав сердитись Притискан.

– Як би нас імили?..

– Хто тя іме? Не чуєш, што на ґарі повно ташок, пометали їх жиди, а хижі повні добра, якого хочеш. Пуйдеме із возами.

– Айбо тото уже є злодіство, – пробував відмовитися Буркуш.

– Яке злодіство?! – аж підстрибнув Притискан. – Тото уже нічіє, уже не має ґазди, не возьмеме ми – возьмут другі, не будь мутул, Іва'.

– Сес би лиш за мою сукню державса, не валовшен ні до чого, горе моєю душою! – вмішалася в бесіду Ілона.

– Ти, Іло', мовчі, бо сесе не до тебе бесіда, – ніби заступався за швагера Ілько.

– Айбо тото людске добро, як можемо брати неза-роблене? – посмілішав Буркуш.

– Яке людске, ото жидуске, хіба жиди люде? Ото п'явки, што сцут людську кров, – розсердився Ілько.

– Не говори таке, Ільку, бо й Ісус Христос та й усі апостоли були жидами, – тихим голосом промовив Буркуш.

– Сес зараз ти зачне апостола читати. Не йде ун – іду я! – Нестерпіла Ілона. – Але уд завтри ми маєш жмакати та прати дранки, та й кулешу варити!

– Іло', мовчі, бо зараз... – гримнув на неї Ілько, а потім звернувся лагідним голосом до Івана: – Но, што кажеш, шовґо?

– Та што буду казати, коли йдеме? – неохоче запитав.

– Паруй вуз та заприґай коні, а я біжу доу дому, скорняю слугу, бо уже бізуно хирит, та рушаєме у час добрий, – зрадів Ілько.

(Далі буде)

¹ Турка – річка в межах Коломийського і Синятинського районів – ліва притока Пруту.

VIII-й З'їзд СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ РУМУНІЇ

